T.C.
ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ORMAN MÜHENDİSLİĞİ ANABİLİM DALI

KIRSAL KALKINMA ÇALIŞMALARINDA KULLANILAN ÖLÇÜT VE GÖSTERGELERİN GÜNCEL DURUMUNUN BELİRLENMESİ: ISPARTA KÖYLERİ ÖRNEĞİ

Ömer Faruk EKEMEN

Danışman
Prof. Dr. Ahmet TOLUNAY

ISPARTA - 2023

© 2023 [Ömer Faruk EKEMEN]

İÇİNDEKİLER

Sayfa

İÇİNDEKİLER i
ÖZET ii
ABSTRACT iii
TEŞEKKÜR iv
ŞEKİLLER DİZİNİ v
ÇİZELGELER DİZİNİ vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ vii
1. GİRİŞ 1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE 5
2.1. Kalkınma Kavramı ve Anlamı 5
2.2. Kırsal Kalkınma 6
2.2.1. Kırsal alan ve kırsal toplum 6
2.2.2. Kırsal kalkınmanın gereği ve kapsamı 7
2.2.3. Kırsal kalkınma çalışmaların prensipleri 9
2.2.4. Kırsal kalkınma çalışmalarının uygulama çerçevesi 10
2.2.5. Kırsal kalkınma çalışmalarının uygulama aşamaları 14
2.2.5.1. Etüd-envanter ve sorun analizi (EE&SA) 14
2.2.5.2. Planlama ve projelendirme (P&P) 15
2.2.5.3. Yürütme ve uygulama (Y&U) 16
2.2.5.4. İzleme ve değerlendirme (İ&D) 17
2.3. Kaynak Özetleri 19
3. MATERYAL VE YÖNTEM 29
3.1. Çalışma Alanı 29
3.2. Materyal 30
3.3. Yöntem 31
4. BULGULAR 32
4.1. Kırsal Kalkınmada Ölçütler ve Göstergelerin Geçmiş Durumu 32
4.1.1. Sosyal ölçütler ve göstergeleri 32
4.1.2. Ekonomik ölçütler ve göstergeleri 34
4.1.3. Siyasal ölçütler ve göstergeleri 35
4.1.4. Çevresel ölçütler ve göstergeleri 35
4.2. Kırsal Kalkınmada Ölçütler ve Göstergelerin Güncel Durumu 36
4.2.1. Sosyal ölçütler ve göstergeleri 36
4.2.2. Ekonomik ölçütler ve göstergeleri 37
4.2.3. Siyasal ölçütler ve göstergeleri 38
4.2.4. Çevresel ölçütler ve göstergeleri 39
5. SONUÇ VE ÖNERİLER 41
KAYNAKLAR 43
EKLER 47
EK A. Vak'a Çalışması: Isparta İli Keçiborlu İlçesi Kaplanlı Köyü 48
EK B. Fotoğraflar 58
ÖZGEÇMİŞ 64

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

KIRSAL KALKINMA ÇALIŞMALARINDA KULLANILAN ÖLÇÜT VE GÖSTERGELERİN GÜNCEL DURUMUNUN BELİRLENMESİ: ISPARTA KÖYLERİ ÖRNEĞİ

Ömer Faruk EKEMEN

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Orman Mühendisliği Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet TOLUNAY

Kırsal kalkınma; insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal yöre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalardır. Kırsal kalkınma çalışmalarında, kırsal toplumların problemleri belirlenmekte ve tanımlanmakta, bu problemlere göre uygun çözüm önerileri geliştirilmektedir. Kırsal kalkınmada karşılaşılan sorunlar kırsal kalkınma göstergeleri ve bu göstergelerin yansıttığı ölçütler çerçevesinde belirlenmektedir.

Bu çalışmada, kırsal kalkınma uygulamalarında geçmişte kullanılan ve günümüzde yeni eklenmesi gereken ölçütler ve göstergeler belirlenmiştir. Çalışma Isparta İli köyleri baz alınarak yürütülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre kırsal kalkınma çalışmalarında geçmişte 4 sosyal ölçüt ve 38 gösterge, 7 ekonomik ölçüt ve 32 gösterge, 4 siyasal ölçüt ve 16 gösterge ile 4 çevresel ölçüt ve 15 göstergenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Günümüz kırsal kalkınma çalışmaları için yeni olarak 8 sosyal ölçüt ve 36 adet gösterge, 6 ekonomik ölçüt ve 35 adet gösterge, 6 siyasal ölçüt ve 21 gösterge, 6 çevresel ölçüt ve 28 gösterge belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Kırsal kalkınma, Ölçüt ve göstergeler, Hızlı kırsal değerlendirme tekniği, Isparta köyleri, Türkiye

2023, 64 sayfa

ABSTRACT

Master's Thesis

DETERMINATION OF CURRENT STATUS OF THE CRITERIA AND INDICATORS USED IN RURAL DEVELOPMENT STUDIES: THE CASE OF ISPARTA VILLAGES

Ömer Faruk EKEMEN

Isparta University of Applied Sciences
The Institute of Graduate Education
Department of Forest Engineering

Supervisor: Prof. Dr. Ahmet TOLUNAY

Rural development is the work aimed at improving rural local conditions that bring negative effects to human life. In rural development studies, the problems of rural communities are identified and defined, and suitable solutions are developed according to these problems. The problems encountered in rural development are determined within the framework of rural development indicators and the criteria that these indicators reflect.

In this study, criteria and indicators that were used in the past in rural development practices and that should be added today have been determined. The study was carried out based on the villages of Isparta Province. According to the results of the research, it was determined that 4 social criteria and 38 indicators, 7 economic criteria and 32 indicators, 4 political criteria and 16 indicators, 4 environmental criteria and 15 indicators were used in rural development studies in the past. For today's rural development studies, 8 social criteria and 36 indicators, 6 economic criteria and 35 indicators, 6 political criteria and 21 indicators, 6 environmental criteria and 28 indicators have been determined.

Key Words: Development, Rural development, Criteria and indicators, Rapid rural appraisal technique, Isparta villages, Turkey

2023, 64 pages

TEŞEKKÜR

"Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Kullanılan Ölçüt ve Göstergelerin Güncel Durumunun Belirlenmesi: Isparta Köyleri Örneği" başlıklı bu çalışma Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi (ISUBÜ) Orman Fakültesi öğretim üyesi Prof. Dr. Ahmet TOLUNAY'ın danışmanlığında tamamlanmıştır.

Yüksek lisans eğitimim süresince bilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen Saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Ahmet TOLUNAY'a sonsuz teşekkür ederim.

Gerek yüksek lisans ders aşamasında ve gerekse bu çalışmanın gerçekleşmesinde değerli bilgi ve birikimlerinden yararlandığım ISUBÜ Orman Fakültesi Orman Ekonomisi öğretim üyeleri Prof. Dr. Hasan ALKAN ve Prof. Dr. Mehmet KORKMAZ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez savunmasında görev alan, öneri ve katkılarıyla tezimin iyi bir şekilde sonuçlanmasını sağlayan değerli hocalarım Prof. Dr. Ömer Kürşat TÜFEKÇİ ve Doç. Dr. Türkay TÜRKOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin alan çalışmasına katılım sağlayan değerli Isparta İli, Keçiborlu İlçesi, Kaplanlı Köyü halkına teşekkür ederim.

Ayrıca, her zaman yanımda olan annem Perihan EKEMEN, babam Şaban EKEMEN, kardeşim Esma EKEMEN, kardeşim Şeyma Nur EKEMEN, kardeşim İlayda EKEMEN, kardeşim Yavuz Selim EKEMEN ve sevgili Shahodat IRMUMINOVA'ya bana göstermiş oldukları manevi desteklerden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmamın bilim dünyasına faydalı olmasını dilerim.

Ömer Faruk EKEMEN
ISPARTA, 2023

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 3.1. Isparta İli 29
Şekil A.1. Isparta İli 49
Şekil A.2. Keçiborlu İlçesi 53
Şekil A.3. Kaplanlı Köyü 54
Şekil A.4. Kaplanlı Köyü harita görünümü 55
Şekil A.5. Kaplanlı Köyü uydu görünümü 55
Şekil A.6. Kaplanlı Köyü orman amenajman haritası 56
Şekil A.7. Kaplanlı Köyü orman fonsiyon haritası 56
Şekil B.1. Kaplanlı Köyü giriş yolu 58
Şekil B.2. Kaplanlı Köyü çobanlık yapan kişi 58
Şekil B.3. Kaplanlı Köyü badem ağaçları 59
Şekil B.4. Kaplanlı Köyü yerleşim yerleri 59
Şekil B.5. Kaplanlı Köyü tarım aletleri 60
Şekil B.6. Kaplanlı Köyü evleri 60
Şekil B.7. Kaplanlı Köyü sağlık evi 61
Şekil B.8. Kaplanlı Köyü köyiçi yollar 61
Şekil B.9. Kaplanlı Köyü tarım aletleri 62
Şekil B.10. Kaplanlı Köyü düğün salonu 62
Şekil B.11. Kaplanlı Köyü genel görünüm 63
Şekil B.12. Kaplanlı Köyü mera alanları 63

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa

Çizelge 4.1. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan sosyal ölçütler ve göstergeleri 33
Çizelge 4.2. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan ekonomik ölçütler ve göstergeleri 34
Çizelge 4.3. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan siyasal ölçütler ve göstergeleri 35
Çizelge 4.4. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan çevresel ölçütler ve göstergeleri 36
Çizelge 4.5. Kırsal kalkınma çalışmalarına eklenmesi gereken yeni sosyal ölçütler ve göstergeleri 37
Çizelge 4.6. Kırsal kalkınma çalışmalarına eklenmesi gereken yeni ekonomik ölçütler ve göstergeleri 38
Çizelge 4.7. Kırsal kalkınma çalışmalarına yeni eklenmesi gereken siyasal ölçütler ve göstergeleri 39
Çizelge 4.8. Kırsal kalkınma çalışmalarında yeni eklenmesi gereken çevresel ölçütler ve göstergeleri 40
Çizelge A.1. Keçiborlu ilçesi nüfus gelişimi 54
Çizelge A.2. Kaplanlı Köyü nüfus verileri 55

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

EE&SA	Etüt-Envanter ve Sorun Analizi
İ&D	İzleme ve Değerlendirme
P&P	Planlama ve Projelendirme
Y&U	Yürütme ve Uygulama

1. GİRİŞ

Kalkınma, üretim ve kişi başına ulusal gelirin artırılmasıyla birlikte, ekonomik ve sosyokültürel yapısının da değiştirilmesi anlamına gelmektedir (Savaş, 1979). Bir başka ifade ile kalkınma, bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimidir (Geray, 1991).

Kalkınma farklı amaçları ve süreçleri içerebilir. Örneğin;

* Kalkınma; insanların daha fazla gelir elde ederek, yaşam düzeylerinin yükseltilmesi için, bir sosyal sisteme yeni ve modern üretim tekniklerinin sunulmasını gerektirebilir.

* Kalkınma; geleneksel toplumun, gelişmiş batı uluslarının sahip olduğu toplumsal ve teknolojik yapıya topluca dönüştürülmesi olarak anlaşılabilir.

* Kalkınma; insanların ve toplumların kendilerine güvenli bir gelecek kurabilmelerinin geliştirilmesi ve desteklenmesi olarak düşünülebilir.

* Kalkınma; insanların ne yapacaklarını, aldıkları sağlıklı kararlar ile belirledikleri özgür deneyimler olarak algılanabilir (Oakley ve Gerforth, 1985).

Geçtiğimiz son 25 yılda çeşitli ülkeler üzerinde yapılan araştırmalar, kalkınma düzeyleri olarak ülkelerin; gelişmiş ülke (GÜ) ve az gelişmiş ülke (AGÜ) ülkeler olarak ayrılabileceğini ortaya koymuştur. AGÜ'ler ekonomik, demografik, sosyal ve teknolojik özellikler açısından gelişmiş ülkelere göre geri durumdadır. AGÜ olgusunun kırılması için bu özelliklerin değiştirilmesi ve kalkınmalarının sağlanması gerekmektedir.

Az gelişmiş ülkelerde (AGÜ) kalkınma bir taraftan kaynakların etkin bir şekilde kullanılması, üretim hayatının geliştirilmesi, sanayileşmenin sağlanması, teknolojik ilerlemenin hızlandırılması gibi temel ekonomik konular üzerinde yoğunlaşırken, diğer taraftan tarımsal verimliliğin artırılması, altyapı olanaklarının geliştirilmesi ve ülke insanlarının eğitim, beslenme ve sağlık sorunlarının çözülmesini gerektirmektedir. Burada en son belirtilen kalkınma konuları, herhangi bir AGÜ'nin bütün yörelerini ilgilendiren sorunlar olabileceği gibi, düalist (ikili) yapının varlığı nedeniyle daha çok kırsal bölgelerde ağırlığını hissettiren sorunlardır. Öte yandan bu ülkelerde piyasa mekanizmasının hemen hemen hiç çalışmadığı alanlar kırsal

bölgelerdir. Zira kırsal yöreler, kendine özgü bir işleyiş yapısı olan *kapalı ekonomiler* halindedir. Kırsal yörelerde üretim ve tüketim piyasalarını birleştiren mübadele mekanizması yeterli derecede gelişmemiş olup, yapılan üretim büyük ölçüde kırsal toplumların ya da ailelerin kendi tüketim ihtiyaçlarında kullanılmaktadır (Tolunay ve Akyol, 2006).

En basit tanımıyla kırsal kalkınma; *insan yaşamına olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalardır*. Kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal alan içersinde teşhis edilen sorunların niteliği ve alternatif çözüm yollarına göre, kırsal yapıya farklı konularda ve çeşitli zaman süreçleri içerisinde müdahale edilmesini gerektiren çalışmalardır. Kırsal kalkınma, geniş anlamıyla kırsal toplumların gelişmiş toplum statüsüne dönüştürüldüğü bir süreç olarak algılanırsa ve bu sürecin aşama aşama oluşacağı düşünülürse, bu alanda yapılacak çalışmaların belirli uygulama dönemleri içinde olacağı ortaya çıkmaktadır (Tolunay, 1998).

Kırsal kalkınma çalışmalarında, kırsal toplumların problemleri belirlenmekte ve tanımlanmakta, bu problemlere göre uygun çözüm önerileri geliştirilmektedir. Bu nedenle, kırsal kalkınma programlarının çözmeye yöneldiği sorunlar, sadece tarımsal uğraşları ya da ekonomik konuları değinen sorunlar değildir. Kırsal kalkınma ile çözülmesine çalışılan sorunlar, geniş anlamı olan sözcüklerle düşündüğümüzde iki ana gruba ayrılabilir. Bunlar;

1. Fiziksel sorunlar: Bu sorunlar kırsal bölgelerin fiziksel çevresi ile ilgilidir. Bu problemlere altyapı olanaklarının yetersizliği, eğitim ve sağlık koşullarının olumsuzluğu, tarımsal verimliliğin düşüklüğü, içme ve sulama suyu azlığı, toprak erozyonu örnek olarak gösterilebilir.

2. Fiziksel olmayan sorunlar: Bu sorunlar kırsal toplumların içinde yaşadıkları bölgenin ekonomik ve sosyal koşulları nedeniyle meydana geleceği gibi, ülke yönetiminden de kaynaklanabilir. Bu sorunlara örnek olarak işlenebilir arazilerin azlığı, devlet hizmetlerinin yetersizliği ya da ulaşamaması, daha fazla toprağı ve kapitali olan çiftçilere bağlılık gösterilebilir (Oakley ve Garforth, 1985).

Yukarıdaki açıklamalar kırsal kalkınma üzerinde düşünürken, kırsal yöre insanlarının günlük olarak karşılaştığı bütün sorunların dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Kırsal yöredeki sorunların fiziksel nitelikli olanlarının, göreceli olarak

teşhisi ve tanımlanması kolaydır. Bu tür sorunların herhangi bir gözlem ya da inceleme ile kolayca anlaşılabilir ve sorunun çözümüne yönelik uygun bir hareket tarzı geliştirilebilir. Örneğin, tarımsal verimliliğin düşüklüğü bir sorun olarak teşhis edilmişse, bunun nedeni araştırılarak uygun bir çözüm yolu bulunabilir. Ya da içme suyu kıtlığı olabilir ve bir içme suyu projesi ile sorunun çözümüne ulaşılabilir.

Fiziksel olmayan sorunların teşhisi ve tanımlanmasında güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Fakat üzerinde çalışılan kırsal bölgenin, sosyoekonomik ve sosyopolitik yapısını analiz ederek, bu tür sorunların teşhisine ulaşılabilmektedir. Örneğin, tarımla uğraşan çiftçilerin, yaşadıkları bölge içerisinde diğer kişilerle ilişkileri vardır. Bu ilişkiler fiziksel sorunlar hakkında bize ipucu sağlarlar. Gelişmekte olan birçok ülkenin kırsal yörelerinde, borç para veren kişilere bağımlılık, tarımla uğraşan küçük çiftçilerin karşılaştığı önemli bir sorundur. Ayrıca kırsal yöre insanları ellerinde bulunan kaynakları etkin ve verimli şekilde kullanmasını bilmeyebilirler. Ya da yürütülecek bir kırsal kalkınma faaliyetinin kendilerine ne gibi yararlar sağlayacağını algılayamayabilirler. Bu gibi sorunlar, kırsal kalkınma çalışmaları içerisinde çözülmesi gerekli fiziksel olmayan sorunlar arasındadır.

Kırsal kalkınma çalışmaları geniş çerçevesi ve içeriği olan bir kalkınma uğraşısıdır. Kırsal kalkınma olarak ele alınan konular çok farklı nitelik ve çeşitlilik içerisindedir. Kırsal kalkınma konularının, kırsal kalkınma göstergeleri ve bu göstergelerin yansıttığı ölçütler çerçevesinde incelenmesi yerinde bir yaklaşım olacaktır. Kırsal kalkınma çalışmalarının ilk uygulama aşamasını etüt-envanter ve sorun analizi (EE&SA) çalışmaları oluşturmaktadır. Bu çalışmalar kırsal yöreyi tanımlamak ve mevcut sorunları teşhis etmek için yapılmaktadır. Bu çalışmalar ile kırsal yöre test edilmekte ve teşhis edilen sorunlar, kırsal kalkınma olarak hangi konular üzerinde çalışılacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca kırsal kalkınma göstergeleri; kırsal kalkınma plan, program ve projelerinin meydana getirdiği sonuçlar ve yarattığı etkilerin ölçülmesini olanaklı kılmaktadır.

Bu araştırmada kırsal kalkınma çalışmalarında kullanılan ölçütler ve göstergelerin geçmişte ve bugünkü güncel durumu belirlenmeye çalışılmıştır.

Çalışma; “Giriş”, “Kavramsal Çerçeve”, “Kaynak Özetleri”, “Materyal ve Metot”, “Bulgular ve Tartışma” ve “Sonuç ve Öneriler” olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde, çalışma konusu takdim edilmiş ve bu çalışmanın ele alınma gerekçesi açıklanmıştır.

“Kavramsal Çerçeve” bölümünde konu ile ilgili kavramsal irdelemeler ve teorik analizler yapılmıştır.

“Kaynak Özetleri” bölümünde, araştırma konusu ile yakından ilgili literatür hakkında özet bilgiler verilmiştir.

“Materyal ve Metot” bölümünde, çalışmada kullanılan materyal ve metot açıklanmıştır.

“Bulguları ve Tartışma” bölümünde, araştırmadan elde edilen bulgular verilmiş ve tartışılmıştır.

“Sonuç ve Öneriler” bölümünde, bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ve geliştirilen öneriler verilmiştir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kalkınma Kavramı ve Anlamı

Kalkınma kavramı, bir ekonomik gelişmeye veya aktiviteye atıfta bulunmadığı gibi, toplumda yaşanılan sosyal değişimlerin genel bir süreci anlamına da gelmemektedir. Çünkü ülkeler ve toplumlar her zaman bir değişim süreci içerisindedirler. Bu süreç içerisinde kaynakların dağılımı, üretim teknikleri, kurumsal yapı, toplumsal değerler, insanların tutum ve davranışları değişmekte ve belirli bir yön içerisinde gelişmektedir. Ayrıca insanların gelenekleri ve yaptıkları uğraşlar statik değildir, sürekli gelişirler ve farklı formlar içerisinde yeniden şekillenirler. Bu yüzden kalkınma, sosyal değişim sürecini etkilemek için yapılan olumlu müdahalelerle çok yakından ilişkilidir. Kalkınma, bulunulan durumdan ya da bir önceki konumdan hareket ederek, değişime girmeyi öneren dinamik bir kavramdır (Oakley ve Garforth, 1985).

Kalkınma sürecinin üç elemanı bulunmakta ve bunlar ülkelerin kalkınma uğraşlarında eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Bu elemanlar;

(1) Ekonomik Kalkınma (*Economic Development*): İnsanların gereksinimi olan mal ve hizmetlerin gelişmiş bir ekonomik yapı içerisinde üretilmesiyle, insanların refah ve mutluluğu artacaktır.

(2) Sosyal Kalkınma (*Social Development*): Sosyal yaşam koşullarının iyileştirilmesi için yapılan ve ağırlıklı olarak hizmet yönü ağır basan kalkınma konularıdır. Bunlar; sağlık, eğitim, altyapı, şehirleşme, çevre sorunları gibi konuları içermektedir.

(3) İnsan Kalkınması (*Human Development*): Bireysel ve toplumsal olarak tüm insanların, sahip oldukları potansiyellerini kalkınma için kullanmaları ve ülkenin olumlu yönde gelişmesinde yapıcı rol oynamalarının sağlanmasıdır. İnsan kalkınmasında toplumun bireylerinin eğitilmesine büyük önem verilmektedir. Eğitime küçük yaşlardan başlayarak çağdaş insan yetiştirme yönünde yapılmalıdır. Gelişmiş Ülkelerde (GÜ) ilköğretim 8-12 yıl arasında yapılmasına rağmen, AGÜ' lerde 3-5 yıl arasındadır (Oakley ve Gerforth, 1985).

2.2. Kırsal Kalkınma

Kırsal yörelerde yaşayan insanlar geçimlerini genel olarak, toprağa dayalı bir üretim dalı olan tarımsal üretimden sağlamaktadır. Tarımsal üretim parasal gelir elde etmekten çok, günlük gıda güvenliğinin sağlanması için yapılmaktadır. Fakat üretim tekniklerinin ilkel ve geleneksel oluşu, istenilen düzeyde verim alınamamasına, dolayısıyla gıda güvenliği tehlikeye düşmesine neden olmaktadır.

Dengeli kalkınma açısından kırsal yöreler, çeşitli altyapı (yol, su, elektrik, vb. gibi) yatırımlarının götürülmesi gerekli yörelerdir. Genel olarak kentsel nüfusun barındığı yerleşim birimleri altyapı yatırımlardan büyük ölçüde pay alırken, kırsal nüfusun barındığı bölgeler bu yatırımlardan yoksun kalabilmektedir. Ayrıca eğitim ve sağlık sorunlarının en yoğun şekilde hissedildiği, kaynak kullanımının rasyonel olmadığı alanlar yine kırsal yörelerdir. Diğer yandan, insan kalkınmasının (human development) en öncelikli hedef kitlesi kırsal yöre insanlarıdır. Çünkü kırsal yörelerde yaşayan insanların toplumun bir bireyi olduklarını hissetmeleri ve ülke ile bütünleşmeleri gerekmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar AGÜ'lerin kalkınmalarını gerçekleştirirken kırsal yörelerin sorunlarının ihmal edilemeyeceğini göstermektedir. Bu yüzden kırsal kalkınma AGÜ'lerin kalkınmasında yeri ve önemi büyük, özel bir kalkınma uğraşısı olmaktadır. Eğer herhangi bir AGÜ'de nüfusun büyük kısmı kırsal bölgelerde bulunuyor ve insanlar geçimlerini toprağa dayalı üretimlerden sağlıyorsa, bu ülke için kırsal kalkınma üzerinde önemli durulması gerekli bir kalkınma uğraşısı olacaktır.

2.2.1. Kırsal alan ve kırsal toplum

Burada öncelikle kır, kırsal alan ve kırsal toplum kavramlarını incelemek, kırsal kalkınma konularına yaklaşımı kolaylaştıracaktır. Kır (countryside/wilderness) sözlük anlamıyla "kent ve kasabaların dışında kalan, çoğu boş ve geniş yer" olarak belirtilmektedir (TDK Sözlük, 1988; Red House Sözlük, 1984). Bu yalın sözcük anlamı kır sözcüğüne kentlerin dışında kalan alanlar olarak nitelendirmesi ile çok geniş bir çerçeve çizmektedir. Fakat özünde kentlerin dışında kalan alanlar yaklaşımı yetersiz olsa da yerinde bir yaklaşım olmaktadır. Yalnızca kır sözcüğü belirgin bir

açıklık sergilemediği için bu kelimenin türetilmiş şekli olan kırsal (rural) sözcüğü üzerinde durmak gerekmektedir. Bu sözcüğün anlamı ise "az insanın barındığı daha çok kır durumunda olan yer" şeklinde belirtilmektedir (TDK Sözlük, 1983). Bu kelime anlamında belirgin açıklamalar yapılmasında yetersiz kalmaktadır. Bu yüzden doğrudan "kırsal alan" ve "kırsal toplum" kavramları üzerinde irdelemeler yapılması yerinde olacaktır. Kırsal alan; üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan, kırsal nüfusun çalıştığı ve uğraş verdiği yer olarak belirtilebilir. Kırsal nüfus kavramı ise; kent sınırları dışında genellikle "köy", "kasaba" gibi yerleşim birimlerinde yaşayan insan kitlelerini atıfta bulunmaktadır. Bu irdelemelerden sonra "kırsal toplum" kavramını; en azından bir aile (family) veya hanehalkı (household) düzeyinde ortak yaşam birlikteliği kurmuş, ağırlıklı olarak tarımsal uğraşlar ve toprağa dayalı üretimleri yaparak geçimlerini sağlayan, kendilerine özgü bir sosyal düzen ile oluşturdukları ekonomik yapı içerisinde yaşamlarını sürdüren insan kitleleridir, şeklinde tanımlanabilir.

2.2.2. Kırsal kalkınmanın gereği ve kapsamı

Dünya nüfusunun yarıdan fazlası AGÜ'lerin kırsal alanlarında, kaynakların çok az değerlendirilebildiği, sağlık koşullarının yetersiz olduğu, ilkel tarımsal uğraşların yapıldığı bir ortam içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Bu nüfusun büyük çoğunluğu; kaynakların çok az değerlendirildiği, sağlık koşullarının yetersiz olduğu, ilkel tarımsal uğraşların yapıldığı bir yaşam ortamı içerisinde bulunmaktadır. Böyle bir yaşam ortamı insanlara fakirlik ve yoksulluk getirmektedir. AGÜ'ler, kalkınmalarını gerçekleştirirken kırsal yörelerde bulunan insanları ihmal etmemek ve kırsal kalkınma çalışmalarına özel önem vermek zorundadır.

AGÜ'lerin hükümetleri kırsal yörelerde yaşayan insanların sorunlarını çözümlemek maksadıyla çeşitli plan, proje ve programlar uygulamaktadır. AGÜ'lerde tarımsal uğraşıların ekonomik hayat içerisinde can alıcı bir üretim dalı olması, uygulanan plan, proje ve programların tarımsal ağırlıklı bir yapı taşımasına neden olmaktadır. Gerçekten tarımsal kalkınma kırsal bölgelerin kalkınmasında çok önemli ve gerekli bir kalkınma uğraşısı olmasına rağmen kırsal Kalkınma; kırsal yaşamın tarımsal bakış açıları bulunmayan konularını da bünyesine almaktadır. Bugüne kadar kırsal kalkınma üzerine birçok tanım yapılmış ve kırsal konularının çerçevesi belirlenmeye

çalışılmıştır. 1970'li yıllarda Birleşmiş Milletler desteği ile yapılan bir toplantıda ele alınan konular, kırsal kalkınmanın kapsamı hakkında çarpıcı bir bakış açısı yansıtabilmektedir. Buna göre kırsal kalkınma; basitçe tarımsal gelime ve ekonomik büyüme şeklinde dar anlamıyla algılanmamalıdır. Çünkü kırsal kalkınma kırsal toplumların ekonomik ve sosyal amaçlar ile gelişmiş toplum statüsüne dönüştürüldüğü bütünleşik bir süreçtir. Bu dönüşüm sağlanırken kırsal toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel yapıları ve bu yapılar arasındaki ilişkiler iyi bir konuma getirilmeye çalışılmaktadır.

Niteliği ne olursa olsun, kırsal yöre sorunlarının bileşik ve karmaşık bir yapısı vardır. Kırsal kalkınma çalışmalarında ele alınacak stratejiler bu bakış açısıyla değerlendirilmelidir. Fakat bütün kırsal bölgelerin problemlerine çözüm getirebilen tek bir strateji bulunmamaktadır. Herhangi bir kırsal yöre için geliştirilmiş olan bir kalkınma stratejisi, başka bir yöre için uygun olmayabilir. Çünkü birbirlerinden farklı özellik ve niteliklere sahip kırsal yörelerin, yine birbirlerinden farklı özellik ve nitelikte problemleri vardır. Bu nedenle kullanılacak kırsal kalkınma stratejileri birbirinden farklı olacaktır. Genel olarak kırsal kalkınma çalışmalarında ele alınan stratejileri üç ana başlık halinde vermek mümkündür:

(I) Teknolojik stratejiler: Bu stratejiyi teknolojik gelişmeleri kullanarak kırsal toplumların bakış açılarını değiştirmek şeklinde özetleyebiliriz. Kırsal toplumların getirilen teknolojik yeniliğe uyum sağlaması ve mevcut kırsal yapı içerisinde bu yenilikleri kullanması ana ilkedir. Bu stratejinin dikkate aldığı çalışma konuları arasında, tarımsal üretim tekniklerinin geliştirilmesi, makine tarımsal ilaç ve gübre kullanılması, hayvancılıkta yapay döllenme, el sanatlarında becerilerin geliştirilmesi sayılabilir.

(II) Katılımcı reformist stratejiler: Teknolojik değişimin bu stratejide de önemli bir yeri olmasına rağmen stratejinin anlamını, insanların kırsal kalkınma çalışmalarında etkin bir rol alması vermektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarına halkın katılımı bu stratejinin temelidir.

(III) Yapısal stratejiler: Bu strateji öncelikle kırsal yörede var olan sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkileri topluca araştırmaktadır. Daha sonra bu ilişkilerin kırsal yöre

insanlarına getirdiği olumsuz sonuçları belirlemekte ve bu olumsuzlukları giderecek hareket tarzı ile kırsal kalkınma çalışmalarının yürütülmesini sağlamaktadır.

Yukarıda belirtilen stratejiler bir model olarak ortaya konmamaktadır. Ayrıca, bir kırsal kalkınma çalışmasının tek bir strateji ile yürütülmesi de önerilmemektedir. Burada vurgulanması gereken konu, kırsal kalkınma çalışmalarında izlenecek stratejilerin birden fazla olabileceği ve bunların bir karışım içinde bulunabileceğidir (Oakley ve Garforth,1985).

2.2.3. Kırsal kalkınma çalışmaların prensipleri

Kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal kalkınma projesi ya da projeler demeti şeklinde bir kırsal kalkınma programı olarak uygulanmaktadır. Uygulamaları yapan birimler devletin kendi kuruluşları (*Goverment Organization*) olabileceği gibi, kamu niteliği bulunmayan gönüllü kuruluşlar (*Non Goverment Organization*) olabilmektedir. Uygulanacak projeler kırsal yörelerin sorunlarını çözüm getiren projeler olacaktır.

Kırsal kalkınma projeleri ya da programları, hangi nitelikleri olursa olsun bir hazırlama sürecini gerektirmektedir. Bu hazırlama sürecinde belirli aşamalarla birbirini takip eden bir dizi işlem yapılmaktadır. Bu işlemler, kırsal yöreye özgü sosyoekonomik etüt-envanter ve sorun analizi (EE&SS), planlama ve projelendirme (P&P), yürütme ve uygulama (Y&U), izleme ve değerlendirme (İ&D) aşamalarından ibarettir. Kırsal kalkınma programlarının hazırlanmasında ve bu programlar kapsamında yer alacak projelerin dizaynında uyulması gerekli önemli prensipler vardır. Kırsal kalkınma çalışmalarında görev alacak personele rehberlik eden bu prensipler, kırsal kalkınmanın temel prensipleri olarak kabul edilebilir. Ana çizgileri ile şu şekildedirler:

(1) Herkese Ulaşılabilirlik (*Access*): Kırsal kalkınma çalışmalarının getireceği fayda kırsal bölgede bu çalışmalara gereksinimi olan, gönüllü ve istekli bütün kişilere ulaşabilmelidir. Bazı kişilere uygulamalara girmek ve yararlanmak hakkı verilirken, aynı konumda bulunan diğer kişilere bu haktan yoksun bırakmak kırsal kalkınmanın insan eşitliği ilkesine terstir.

(2) Bağımlılık Yaratmamak (*Independence*): Kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal yöre insanlarını destekleyecek şekilde planlanmalıdır. Çalışmalar geçim güvenliği açısından insanları, bu gibi çalışmalara bağımlı hale sokmamalıdır.

İnsanlar bu program ya da projelerin uygulanmasından sonra da kendi ayakları üzerinde durarak yaşamlarını sürdürebilmelidir.

(3) Sürdürülebilirlik (*Sustainability*): Kırsal kalkınma çalışmalarının getireceği çözümler kısa dönemli, geçici çözümler değil uzun dönemli geniş bir gelecek perspektifini içeren çözümler olmalıdır. Kısa dönemli çözümler, bazı sonuçların hemen alınmasını sağlayabilir. Fakat uzun dönemli, çözümler sürekli ve kalıcı başarıların elde edilmesini sağlar.

(4) Aşamalı Yaklaşım (*Going forward*): Kırsal kalkınma çalışmalarında, insanlara götürülmek istenilen her türlü yenilik (teknoloji, kültür, vb gibi) aşama aşama götürülmelidir. Tüm yenilikler bir anda verilerek şaşkınlık ve tereddüt yaratılmamalıdır. Adım adım ve sürekli bir şekilde gelişen mütevazı bir ilerleme, her şeyi bir anda gerçekleştiren ilerlemeden daha iyidir.

(5) Katılım (*Participation*): Kalkınma insanlar için (*for people*) değil, insanlarla birlikte (*by people*) yapıldığı zaman gerçek anlamını kazanmaktadır. Kırsal kalkınmada üzerinde çalışılan yöre halkının düşüncelerini almak ve uygulamaların her aşamasında katılımlarını sağlamak gerekmektedir.

(6) Etkililik (*Effectiveness*): Kırsal kalkınma çalışmaları, kırsal yöre kaynaklarının etkili ve verimli kullanımı üzerine yoğunlaşmalıdır. Kaynakların yeterli kullanımından çok, etkili kullanımı önemlidir (Oakley ve Garford, 1986).

2.2.4. Kırsal kalkınma çalışmalarının uygulama çerçevesi

Kırsal kalkınma çalışmaları; kırsal yörelerde karşılaşılan sorunların çözümlenmesi ve böylece kırsal yöre insanlarının refah vemutluğunun artılması için yapılan çalışmalardır. Kırsal kalkınmada başarılı ve etkili sonuçlara ulaşmak için, bu ad altında yapılan çalışmaların belirli bir disiplin çerçevesinde ele alınması ve uygulanması gerekmektedir. AGÜ'lerin kalkınma çabaları içerisinde özel bir yeri olan kırsal kalkınma çalışmalarının kendine özgü bir uygulama süreci bulunmaktadır. Başarılı bir kırsal kalkınma için bu uygulama sürecinin eksiksiz bir şekilde yerine getirilmesi gerekli hatta zorunludur. Çünkü ülke kalkınması olarak kırsal yörelerin sorunlarını çözmek üzere, belli miktarda kaynak; kırsal kalkınma çalışmalarına ve bu çalışmaları yerine getirmek üzere hazırlanmış plan ve projelere tahsisi edilmekte ve kullanılmaktadır. AGÜ'lerde kapital birikiminin yetersiz olduğu ve sınırlı miktarda olan kapital kaynaklarının en yüksek hasıla getiren yatırım alanlarına tahsisi

edilmesinin gerekli olduğu düşünülürse, kırsal kalkınma çalışmalarına ayrılan kaynakların kullanımında ne denli titiz olunması gerektiği ortaya çıkacaktır.

Kırsal kalkınma çalışmalarının ülkelerin kalkınma uğraşları içerisinde özel bir yeri bulunmaktadır. Kırsal kalkınmaya bu şekilde farklı konum verilmesinin temel nedeni; bu alanda ele alınan kalkınma konularının çok yönlü bir kapsam içinde bulunmasıdır. Öte yandan kırsal kalkınma konuları ülkeden ülkeye farklılıklar gösterir ve her ülke kendine özgü kendine özgü bir kırsal kalkınma stratejisi geliştirebilir.

Ülke kalkınması olarak kırsal kalkınma uygulamalarını yapacak olan ülkeler, hangi kırsal yerleşim birimlerinde, ne kadar kırsal nüfus bulunduğunu belirlemek durumundadır. Kırsal yerleşim birimleri denildiği zaman mahalle, mezra, köy ve kasaba şeklindeki yerleşim birimleri akla gelecektir. Bu yerleşim birimleri ülkelerin idari yapısı içinde, belirli fonksiyonları yerine getiren yönetim organları ile temsil edilmektedir. Örneğin, siyasal rejimi demokrasiye dayanan ülkelerde, bu yönetim organlarında görev alan kişiler (*belediye başkanı, muhtar*) seçimle işbaşına gelmektedir. İdari mekanizması oturmuş ülkelerde yerleşim birimlerinin sayısını belirlemek zor değildir. Zira, idari yapının içinde tutulan kayıtlar ve çeşitli istatistiki veriler kırsal yerleşim birimi sayısını verebilir. Fakat idari yapısı oturmamış AGÜ'lerde, kırsal yerleşim birimi sayısını belirlemek zordur. Çünkü bu ülkelerin kırsal yöreleri, ülke ile bütünlük sağlayan idari yapıya henüz kavuşamamışlardır. Afrika ve Asya-Pasifik Rejyonunda bulunan bazı ülkeler bu niteliktedir. Bu ülkelerde öncelikle yapılması gereken işlem, kırsal yörelerin idari yapılarının belirlenerek ülke ile bütünleştirilmesi olacaktır.

Kırsal yerleşim birimlerinin sayısal miktarı ve bu birimlerde yaşayan nüfusun belirlenmesi sonucunda ülkenin kırsal kalkınma çalışmalarına ne ölçüde önem vereceği ya da kırsal kalkınma çalışmalarının ağırlığının ne olacağının tespiti zor olmayacaktır. Burada belirleyici ölçüt, kırsal alanda yaşamını sürdüren nüfus miktarı ve kırsal nüfusun, toplam ülke nüfusuna göre oransal değeri olacaktır.

Kırsal yerleşim birimlerinin ve bu birimlerde yaşayan nüfusun belirlenmesi sonucunda, kırsal kalkınma çalışmalarının yapılacağı potansiyel alan ve hedef kitle belirlenmiş olmaktadır. Kırsal kalkınma çalışmalarının ülkeden ülkeye farklılıkları

olduğu gibi, bir ülke içerisinde bölgesel farklılıklar nedeniyle farklı çalışma konuları gündeme gelebilmektedir.

Kırsal alan içerisinde bulunan yerleşim birimleri potansiyel çalışma alanı olarak belirlendikten sonra, hangi yerleşim birimlerinden başlanarak uygulamalara geçileceğinin tespiti gerekmektedir. Bu sorun kalkınma önceliklerinin belirlenmesi ile çözülmektedir. Kalkınma öncelikleri ülkenin idari yapısına göre il, ilçe, bucak, kasaba, köy düzeylerinde belirlenebileceği, bölgesel olarak da belirlenebilir. Kalkınma önceliklerinin belirlenme gereği, AGÜ'lerde kalkınma için kullanacak kaynakların özellikle finansman kaynaklarının yetersiz oluşudur. Kırsal kalkınma çalışmalarında, kırsal bölgelere götürülecek olan temel altyapı yatırımları ya da üretimi artırıcı yatırımların kalkınma önceliği olan bölgelerden başlanarak yapılması, kalkınma düzeyleri açısından ülke içinde farklılıkları olan bölgelerin oluşmasını önleyecektir. Kalkınma önceliği olan kırsal bölgeler dikkate alınarak yapılacak çalışmalar, dengeli kalkınma ortamı sağlayacağı gibi, siyasal tercihlerle yatırımların belirli yörelerde toplanmasını önleyecektir. Zira birçok AGÜ'de kırsal kalkınma çalışmalarında öncelikler siyasal tercihler dikkate alınarak yapılmaktadır. Öte yandan bazı kırsal kalkınma çalışmaları, bölgesel öncelik taşımaksızın tüm ülkeyi kapsamına alan bir program içerisinde de yapılabilmektedir. Kırsal yöreye yönelik olarak yapılan eğitim ve sağlık programları bu tür çalışmalara örnek olarak gösterilebilir.

Herhangi bir gelişmekte olan ülkede yapılası düşünülen kırsal kalkınma çalışmalarının genel uygulama çerçevesini şu ana çizgilerle vermek mümkündür. Kırsal kalınma çalışmalarında:

- kırsal alan içerisinde bulunan yerleşim birimlerinin idari (il, ilçe, kasaba, köy, mahalle, mezra, vb gibi) konumu ve fiziki sınırları (bölge, havza, il, ilçe, köy sınırları gibi belirlenmektedir.
- kırsal yerleşim birimlerini her açıdan tanımlayan ve çeşitli temel bilgilerin toplanmasını sağlayan etüt ve envanter çalışmaları yapılmaktadır.
- kırsal yerleşim birimlerinin kalkınma öncelikleri, belirli kriterler çerçevesinde tespit edilmektedir.
- kalkınma önceliği ilk sıralarda olan yerleşim birimlerinden başlanarak, bu yerleşim birimlerinin sorunlarını ortaya koyan analizler yapılmaktadır.

- teşhiş edilen sorunlar önceliklendirilmekte, alternatif çözüm yolları çerçevesinde kırsal yapıya hangi konularda, nasıl müdahale edileceği belirlenmektedir.
- teşhis edilen sorunların çözümüne yönelik müdahale konularını içeren kırsal kalkınma plan ve projeleri hazırlanmaktadır.
- plan ve projeler yıllık programlar haline getirilmekte, finansman kaynakları, uygulayıcı personel ve birimler açısından desteklenmektedir.
- uygulayıcı birimler kırsal kalkınma plan ve projelerinin uygulama ve yürütme işlemini gerçekleştirmektedir.
- uygulama süreci içerisinde, plan ve projelerin sağlıklı bir şekilde yürütülüp yürütülmediği gözlenmekte ve izlenmektedir.
- uygulama süreci belirli zaman dilimlerine bölünerek, bu dilimler içersinde hangi sonuçlara ulaşıldığı belirlenmekte ve uygulama süreci sonunda tüm çalışmalar genel bir değerlendirmeye alınmaktadır.
- başarılı sonuçlar teşhis edilen ve önceliklendirilen sorunun ortadan kaldırıldığını, başarısız sonuçlar ise hataların olduğunu ortaya koyacaktır.

Yukarıda kırsal kalkınma çalışmalarının uygulama çerçevesi genel çizgileriyle ve birbirini takip eden aşamalarıyla verilmiştir. Bu açıklamalar daha çok kırsal kalkınma çalışmalarına ilk defa, istikrarlı kalkınma politikası içinde başlayacak olan ülkeler için geçerlidir. Oysa bazı ülkeler kırsal kalkınma çalışmalarına daha önce başlamış ve bu alanda belirli bir yol almış olabilir. Zaten bugün kalkınmışlıkları hangi düzeyde olursa olsun, bu güne kadar gelişmekte olan birçok ülkenin kırsal kalkınma çalışmalarını ihmal etmedikleri görülmektedir. Çünkü kırsal kalkınma; AGÜ'lerin yapısal sorunlarının özellikle sosyolojik ve bölgesel ikili yapı sorunlarının ortadan kaldırılmasında etkin bir kırsak kalkınma uğraşısı olmaktadır. Kırsal kalkınma çalışmaları; kırsal alan içerisinde teşhiş edilen sorunların niteliği ve alternatif çözüm yollarına göre, kırsal yapıya farklı konularda ve çeşitli zaman süreçleri içerisinde müdahale edilmesini gerektiren çalışmalardır. Kırsal kalkınma, geniş anlamıyla kırsal toplumların gelişmiş toplum statüsüne dönüştürüldüğü bir süreç olarak algılanırsa ve bu sürecin aşama aşama oluşacağı düşünülürse bu alanda yapılacak çalışmaların belirli uygulama dönemleri içerisinde olacağı ortaya çıkmaktadır.

2.2.5. Kırsal kalkınma çalışmalarının uygulama aşamaları

Yukarıda yapılan açıklamalarla kırsal kalkınma çalışmalarının uygulama çerçevesi genel ana hatlarıyla ortaya konulmuştur. Bir kırsal kalkınma çalışmasının belli başlı dört aşaması bulunmaktadır. Bugün ister tarımsal kalkınma ve isterse ormancılık alanında yapılan kırsal kalkınma çalışmalarının dört ana uygulama aşamasından geçerek yapıldığı ya da yürütüldüğü ortaya çıkmıştır. Bu aşamalar bir kırsal kalkınma dönemi içinde yer alan ve birbirini kesintisiz takip eden uygulama aşamaları olmaktadır.

2.2.5.1. Etüd-envanter ve sorun analizi (EE&SA)

Kırsal kalkınma çalışmaları kırsal yörede yaşayan insanların refah ve mutluluğunu artırmak için yapılan çalışmalardır. Bu çalışmaların amacı uygun çözüm yolları bularak var olan kırsal yöre sorunlarını ortadan kaldırmaktır. Bu açıdan kırsal kalkınma çalışmalarının başarısı; kırsal yörede var olan ormancılık sorunlarının sağlıklı bir şekilde tespitine ve bu sorunlara ilişkin uygun çözüm yollarının bulunmasına bağlıdır. Kırsal yörlerde var olan sorunların tespit edilebilmesi için kırsal yapının tanımlanması ve analiz edilmesi gerekmektedir. Kırsal yapıyı tanımlayan ve kırsal yöre hakkında bilgi edinilmesini olanaklı kılan çalışmalara; *Etüt-Envanter ve Sorun Analizi* (EE&SA) çalışmaları denilmektedir.

Etüt-envanter ve sorun analizi çalışmaları, *fiziki* veya *idari* açıdan, bir kırsal ünite olarak tanımlanmış ya da ayrılmış alanlar üzerinde yapılmaktadır. Bu çalışmaların, kırsal alan olarak temel aldıkları baz, yerleşim birimleri olarak, *mahalle veya mezra, köy, kasaba, ilçe ve il,* ya da fiziki olarak *havza ya da bölge* olabilmektedir.

Klasik etüt-envanter ve sorun analizi çalışmalarında bilgi toplama teknikleri olarak *gözlem, anket, sosyal survey, istatistiki analiz ve literatür çalışmaları* kullanılmaktadır (Ergil, 1971; Nichols, 1991; Pratt ve Loizos, 1992). Bu tekniklerin birbirlerine göre farklı yönleri vardır. Etüt-envanter ve sorun analizi çalışmaları esnasında, birden fazla bilgi toplama yöntemini aynı anda kullanmak mümkündür. Örneğin; anket tekniği ile bilgiler toplanırken, gözlem çalışmalarıyla, anket çalışmalarından elde edilen bilgilerin doğrulanması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Bugüne kadar kırsal kalkınma çalışmalarında yukarıda belirtilen etüt-envanter ve bilgi toplama teknikleri denenmiş ve kullanılmıştır. Geleneksel niteliği olan bu teknikleri kullanan kişiler, çeşitli sorunlar ile karşılaşabilmektedir. Çalışmalar uzun zaman gerektirmekte, istenilen sonuçlar kısa sürede elde edilememekte ve yapılan çalışmaların maliyeti yüksek olmaktadır. Çalışmalar genellikle ankete dayandıkları için, olaylar ve sonuçlar araştırıcının inisiyatifi doğrultusunda gelişmekte ve anketler gereksinim duyulan bilgileri arzulanan düzeyde sağlayamamaktadır. Kırsal kalkınma çalışmalarında kullanılabilecek alternatif araştırma teknikleri araştırıcılar ya da planlayıcılar ile kırsal yöre insanları arasında doğrudan, yoğun bir iletişimin kurulmasına olanak verebilmeli; kısa zaman süresi içerisinde, daha az maliyetle, doğru ve eksiksiz bilgiler sağlayabilmeli; geniş bir bilgi birikimi avantajı sağlayarak, kırsal kalkınma sürecinin yönü ve çizgisini ortaya koyabilmelidir.

Etüt-envanter çalışmalarında; analiz edilen *"alan"* ya da *"yerleşim birimi"* nin; tanımlanmasına (*mevkii, topografya, iklim, jeolojik yapı ve toprak durumu, su kaynakları, vejetasyon, vb. gibi*), kültürel ve sosyoekonomik şartların belirlenmesine (*yerleşim tarihi, nüfus, hane halkı büyüklüğü, etnik kompozisyon, din ve inanç sistemi, eğitim, beslenme ve sağlık, geçim kaynakları, köy yönetim şekli, haberleşme, altyapı, pazarlama, gelir-gider durumu, vb. gibi*), ve arazi kullanım şekline (*arazi mülkiyeti, tarım, mera, orman gibi üretim alanlarına dağılımı, kırsal uğraşı düzenleri, yetiştirilen tarımsal ürünler, hayvancılık, ağaç ve orman ürünleri kullanımı, vb. gibi*) ilişkin bilgiler toplanmaktadır. Bu etüt-envanter bilgileri; sorun analizi (S&A) ve sorunlara müdahale yönteminin belirlenmesinde yol gösterici olmaktadır. Sorun analizi çalışmasıyla, kırsal yörede var olan sorunlar teşhis edilmekte ve hedef kitleye göre önceliklendirilmektedir. Bu önceliklere göre, kısal yapıya müdahale şekli ortaya konmaktadır. Müdahale şekli; kırsal kalkınmanın planlanacak ve projelendirilecek çalışma konularıdır. Kırsal yapıya müdahale şeklinin belirlenmesi ile temel politika olarak genel harekât tarzı ortaya konmuş olmaktadır.

2.2.5.2. Planlama ve projelendirme (P&P)

Kırsal yapıda müdahale edilecek konular ve sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik öneriler, kırsal kalkınma plan ve projelerinin dizaynında kullanılmaktadır. Yani

sorunların niteliğine göre geliştirilen çözümler çerçevesinde plan ve projeler hazırlanmaktadır.

Örneğin; *gelir düşüklüğü ve gıda güvenliği, yapacak ve yakacak odun kıtlığı, otlatma alanlarının azlığı gibi sorunlar* tanımlanmış ise; bu sorunların çözümü için; *gelir artıran ve gıda güvenliği sağlayan teknolojik uygulamalar, agroforestry üretim teknikleri, tarımsal üretim teknikleri, çiftlik ormancılığı, toplum ormancılığı, hayvancılığın geliştirilmesi, el ve ev zanaatları uygulamaları* önerilmiş olabilir. Tüm bu öneriler, planlanacak ve projelendirilecek çalışma konularıdır.

Planlama ve projelendirme çalışmalarında; hangi kırsal sorunların, ne kadar kaynak ile (*özellikle; finansman*), ne şekilde (*teknoloji*), kimin tarafından ve hangi süre içinde çözümleneceği ya da uygulanacağı belirlenmektedir. Bu soruları yanıtlamak üzere çeşitli planlama tekniklerinden ve proje değerlendirme kriterlerinden yararlanılmaktadır. Proje değerlendirme kriterleri arasında ***Basit Karlılık Oranı*** (*Simple Rate of Return*), ***Geri Ödeme Süresi*** (*Pay-back Period), **Net Bugünkü Değer** (Net Present Value), **İç Karlılık Oranı** (Internal Rate of Return), **Fayda-Masraf Oranı** (Benifit-Cost Ratio), **Arazi Hasıla Değeri** (Soil Expectation Value)* olarak sayılabilir (Christophersen, 1993).

Yine bu aşamada hazırlanan plan ve projelerin uygulama başarısını ölçmek ve yapılan kırsal kalkınma çalışmalarının sonucunu belirlemek üzere, çalışma yapılan alanının niteliğine göre *izleme ve değerlendirme kriterleri* konulmaktadır.

2.2.5.3. Yürütme ve uygulama (Y&U)

Kırsal kalkınma plan ve projeleri hazırlandıktan sonra uygulamaya konulacaktır. Bu aşamada hazırlanan plan ve projelerin kim ya da kimler tarafından yürütüleceği ve uygulanacağı yanıtlanması gereken soru olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bazı ülkeler kırsal kalkınma uygulamalarını yapmak üzere, çeşitli kurum ve kuruluşları ülke yönetim yapısı içerisinde oluşturmuştur (*Government Organization,* GO). Bu kurum ve kuruluşlar var olan kırsal kalkınma sorunlarının niteliğine göre örgütlendirilmiş, görev ve sorumlulukları belirlenmiştir. Örneğin kırsal yörelerin

altyapı sorunlarının çözülmesi için yol, su, elektrik, haberleşme, vb. gibi farklı hizmet alanları için çeşitli kurum ve kuruluşlar oluşturulabilmektedir. Bu kurum ve kuruluşlar sadece kırsal yörelere hizmet veren kurum ve kuruluşlar olarak örgütlendirilebilmekte ve kırsal kalkınmada alınan mesafeye göre zaman içinde ortadan kalkabilmektedir. Eğer bir ülkede kırsal yöreler açısından yapısal dualizm, çok keskin hatlarla belirgin ise bu ülke için sadece kırsal yöreye hizmet veren kurum ve kuruluşları oluşturmak kaçınılmaz olacaktır.

Öte yandan kırsal yöreler için hazırlanmış bazı plan ve projeler, kırsal yöre gözetmeksizin tüm ülkeye hizmet veren bir örgütlenme yapısı içerisinde bulunan kurum ve kuruluşlar vasıtasıyla da uygulanabilir. Eğitim ve sağlık konularındaki plan ve projeler böyle nitelikler taşımaktadır. Örneğin, okuma ve yazma seferberliği olarak ele alınan bir proje Milli Eğitim bakanlığı tarafından yürütülebilir.

Kırsal yörelerin sorunları yukarıda belirtildiği gibi, farklı hizmet alanlarında görev üstlenmiş kurum ve kuruluşlarca tek tek yapılabileceği gibi, kırsal yörede var olan sorunlarının niteliğine göre, birden fazla plan ve projenin yer aldığı, *entegre bir kırsal kalkınma projesi* içerisinde de ele alınabilir. Böyle bir kırsal kalkınma programı, çeşitli kurum ve kuruluşların görev aldığı, bir örgütsel yapıyı zorunlu kılar. Bu nedenle, uygulanacak plan ve projelerin başarısı için çok iyi koordinasyon ve işbirliği ortamının kurulması gerekmektedir.

Bunların yanında, yukarıda belirtilen uygulama şekillerinden farklı olarak, kırsal kalkınma plan ve projeleri, kamusal niteliği olmayan kurum ve kuruluşlar tarafından da yürütülmekte ve uygulanmaktadır (*Non Governmental Organization*, NGO). Gelişmekte olan birçok ülkede, kırsal kalkınma için çaba harcayan gönüllü kurum ve kuruluşlara rastlanmaktadır. Ülkemizde bu nitelikteki kuruluşlara; *Türkiye Kalkınma Vakfı* (TKV), *Türkiye Ağaçlandırma, Erozyonla Mücadele ve Doğal Varlıklar Koruma Vakfı* (TEMA) örnek olarak gösterilebilir.

2.2.5.4. İzleme ve değerlendirme (İ&D)

Kırsal kalkınma çalışmalarının uygulama aşamasının sonuncusunu, izleme ve değerlendirme çalışmaları oluşturmaktadır. Uygulanmakta olan plan ve projelerin,

planlandığı gibi yürütülüp yürütülmediği *izleme* çalışmalarıyla, hedeflenen sonuçlara ulaşılıp ulaşılmadığı da *değerlendirme* çalışmalarıyla anlaşılmaktadır. İzleme ve değerlendirme, bir sosyal ormancılık plan ya da proje uygulama dönemi içerisinde yapılan çalışmaların, iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yardımcı olan bir yönetim aracıdır.

İzleme ve değerlendirme ile ilgili konuların, kırsal kalkınma çalışmaları içerisinde özel bir yeri ve önemi bulunmaktadır. İzleme ve değerlendirme çalışmalarının nasıl bir anlam taşıdıklarını ve uygulamada ne şekilde yapıldıklarını açıklayabilmek için, bazı kavram ve tanımların dikkate alınması ve bu çerçevede konuların incelenmesi gerekmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi kırsal kalkınma plan ve projeleri belli sonuçlara ulaşmak için ele alınmakta ve uygulanmaktadır. Bu sonuçlar kırsal kalkınma çalışmalarının varılmak istenilen amaçları olmaktadır. Kırsal kalkınma çalışmalarında aynı plan ve proje kapsamında birden fazla amaca ulaşılmak istenmesi düşünülmüş olabilir. Bu takdirde amaçlar belli bir hiyerarşik düzen içinde birbirini sıra ile izleyen amaçlar olarak; kısa, orta ve uzun vadeli amaçlar şeklinde tertip edilmiş olacaktır. Örneğin; tarımsal alanların sulanması için ele alınan bir tarımsal kalkınma projesinde bir dizi sulama tesisinin yapılması kısa vadeli amaç olarak belirlenmiş olabilir. Sulama tesislerin yapılması projenin çıktısıdır ve kısa vadeli amaç olarak gerçekleşmiştir. Fakat bu amacın gerçekleşmesinden sonra, çeşitli türlerde sulanabilir tarımsal ürünlerin yetiştirilmesi, orta vadeli bir amaç olarak saptanmış olabilir. Sulama projesiyle elde edilen çıktıların (sulama tesisleri) yarattığı etkiler çerçevesinde bu amaç gerçekleşecektir. Öte yandan yine bu proje ile tarımsal uğraşları yapan kişilerin daha yüksek bir gelir düzeyine ulaşmaları, uzun vadeli bir amaç olarak saptanmış da olabilir. Tüm bu açıklamalar; kırsal kalkınma plan ve projeleriyle elde edilen çıktılar, bu çıktıların getirdiği sonuçlar ve bu sonuçların yarattığı etkiler çerçevesinde farklı düzeyde ve konuda bulunan amaçlara ulaşılabileceğini ortaya koymaktadır.

Kırsal kalkınma çalışmalarının temel amacı; ortaya konulan kaynakları, belirli çalışma süresi içinde, arzulanan sonuçlar haline getirmek ya da dönüştürmektir. Bu bağlamda, sosyal ormancılık uygulamaları olarak çeşitli plan, proje ve programlar bazında; *kısa vadeli amaçlar* olarak *çıktılar* elde edilmekte, *orta vadeli amaçlar* olarak, belirli

sonuçlara ulaşılmakta ve *uzun vadeli amaçlar* olarak da, çeşitli *etkiler* meydana getirilmektedir (Tolunay, 1998).

2.3. Kaynak Özetleri

Bu başlık altında, konuya ilişkin Dünya ve Türkiye ormancılık literatüründe bulunan ve çalışma konusuyla doğrudan ilgili olan bazı önemli yayınlar özetlenmiştir. Çalışmanın başlangıcından sonuçlandırılıncaya kadar başvurulan bu yayınlar, aşağıda tarih sırasıyla verilmiştir.

DPT Toplum Araştırması Yapısı Grubu; "Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması" nın kaynak arama safhasında, gerçek sosyal araştırma örneği taşıyan ve köylerle ilgili görüşleri yansıtan çalışmaları derlemiş ve bibliyografya haline getirmiştir. Bu bibliyografyada yerli ve yabancı 108 orijinal araştırma bulunmaktadır. Araştırmalarda kullanılan bilgi toplama yöntemlerinin; gözlem, anket çalışmaları, mülakat, sosyal survey, sosyolojik tetkik, istatistiki analiz ve literatür tarama çalışmaları olduğu belirtilmektedir (Ergil, 1971).

Sosyal bilimlerde uygulanan gözlem ve araştırma metotları arasında yer alan anket çalışmalarının olaylar arasında ilişki kuran, araştırıcının planladığı yönde problemini belirleyen ve ele aldığı değişkenlere göre veri toplanmasını sağlayan bir yöntem olduğu belirtilmektedir. Ankette olayların çeşitli yönleri incelenerek durum tespitine gidildiğini, ilişkiler kurulduğu ve ağırlıklı olarak eğilimler üzerinde durulduğu açıklanmaktadır. Anket çalışmalarıyla elde edilen sonuçların, gözlem metotlarından elde edilen bulgularla desteklenmesini önerilmektedir (Arı, 1971).

Fırat (1971), ormancılık açısından gelişmiş ülkelerin devamlılık prensibini ana prensip olarak kabul ettiğinden söz etmektedir. Ayrıca, devamlılığın sadece iktisadi bir amaç olmadığı, amaç ne olursa olsun devamlılığın temel prensip olduğu ve diğer prensiplerin ise, ancak devamlılık prensibine bağlı olarak yürütülebileceği üzerinde durmuştur. Bunların yanı sıra eserde devamlılığın tanımı yapılarak devamlılığın sağlanması için göz önünde bulundurulması gereken hususlar da açıklanmıştır.

Türkiye'de orman köyleri sorununun, genel köy sorunlarından ayrı bir platformda ele alındığı, gerek yasalar ve gerekse yasaların uygulayıcısı olan devlet kuruluşları kanalıyla farklı çözümler getirildiği işaret edilmektedir. Bu nedenle orman köylerini yakından tanımak ve onların iç olgularını sorunlarıyla birlikte saptamak gerektiğinden hareketle, orman köylerine yönelik olarak yapılacak araştırmalara basamak oluşturmak için, tipik bir orman köyü olan Yukarıçulhalı Köyü, araştırma konusu olarak seçmiş ve köyün sosyoekonomik dokusunu ortaya çıkarılmıştır. Köyün ekonomik yönü, köyde var olan 168 ailenin tümünde incelenmiş, sosyal yönde ise her 10 haneden 1 örnek alınarak "sistematik örnekleme metodu" kullanılmıştır. "Formal Mülakat Tekniği" nin kullanıldığı araştırmada görüşmeler aile reisleriyle yapılmış, derlenen veriler köy önderleri ve orman işletmesi ilgililerinde sağlanan bilgiler yardımı ile kontrol edilmiştir (Anıl, 1973).

Ülkemizde hazırlanan kalkınma planlarının, ülke nüfusunun belli bir zaman süreci içerisinde kentleşeceği ve kentleşme ile bir doku değişimi yaşanacağı belirtilmektedir. Üzerinde çalıştıkları araştırmada; Orman Bölge Müdürlükleri içindeki kentlerin işlevsel sınıflandırılması yapılmış, bu kentlerin gerek ormancılık kesimi, gerekse diğer kesimler yönünden görünüm ve eğilimleri ile orman köylülerini işlendirme olanaklarını incelenmiştir. Araştırmada hazır bilgiden yararlanma yöntemi kullanılmıştır. Betimleyici bir özelliği olan bu araştırmanın verileri; Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Planlama Teşkilatı ve Orman Bakanlığı bağlı kuruluşları ile Ormancılık Araştırma Enstitüsü tarafından yapılan araştırmalardan elde edilmiştir (Duruöz, 1976).

Ülkelerin gelişme süreçleri içerisinde kırsal yörelerden kentlere göç akımları olduğundan ve köylerde yaşamını sürdüren insanlar ile kente göç etmiş insanların özelliklerini saptamanın ilgi çekici sonuçlar vereceğinden hareketle, orman köylülerinin kentlileşmesi ve orman köy ilişkilerini inceleyen bir araştırma üzerinde çalışılmıştır. Bu araştırma, köyde ve kentte bulunan iki ortalama insan fotoğrafını çekmek, farklılıklarını bulmak gerekçesiyle yapılmıştır. Araştırmada kentlileşme bir süreç olarak kabul edilmiş, bu sürecin başlangıcında ve kentteki bir yerinde, iki ayrı görüş elde etmek istenmiştir. Bu görünüşleriyle ortaya çıkan sorunların, konuları ve sayıları bulunmaya çalışılmıştır. Bu amaçla uygulanmak üzere, bir anket formu hazırlanmıştır. Anket formu 114 konuda bilgi almak için düzenlenmiştir. Bilgileri

yeterince biçimsel ve aynı zaman da tam alabilmek üzere, sorulara ilişkin 600'e yakın seçenek deneklere sunulmuştur. Araştırma; Safranbolu İlçesi'nde bulunan ve ad çekme suretiyle seçilen 10 köy ve Safranbolu'dan İstanbul'a göç etmiş kişiler arasında uygulanmıştır. Bu bağlamda İstanbul'da 68, Safranbolu Köylerinde de 100 denekle çalışılmıştır. Anket çalışmaları bitirildikten sonra, köylerde ve kentte uygulanan anket formlarının ayrı ayrı dökümleri yapılmış, elde edilen bulgular karşılaştırılarak araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır (Geray ve Acun, 1980).

Miraboğlu (1983), orman işletmelerinin özellikleri üzerinde durmakta ve orman işletmelerinin ekonomik olarak sürekliliklerinden bahsetmektedir. Sürekliliği dinamik ve statik anlamları ile inceleyen Miraboğlu'na göre, süreklilik nötr bir zaman kavramı olup; devamlılık, devam etme, kesintisiz olma, kalıcılık, ısrarlılık gibi anlamlar taşımaktadır. Sürekliliğin somut bir kavram olarak ortaya konabilmesi için öncelikle nereye ait olduğunun belirlenmesi gerekmektedir.

Sosyal ormancılığın temel noktasının "sosyal" kelimesi içerisinde bulunduğunu belirtilmiş ve sosyal ormancılık projelerinin yöresel ihtiyaçların karşılanmasını hedeflediğini, özellikle ağaçlandırma çalışmaları içerisinde, bu çalışmalardan faydalanacak insanları gerektirdiğini ve oluşacak orman ürünlerinin paylaşımının yine bu insanlarla yapıldığını ifade edilmiştir. Ayrıca sosyal ormancılık projelerinin uygulamasıyla ortaya çıkan ormancılık tipinin geleneksel ormancılıktan (traditional forestry) farklı bir ormancılık tipi olduğu, bu projelerden fayda sağlayacak insanları gerektirdiği ve halka ormanların koruyucusu rolünü üstlenen ormancıların, farklı tutum ve anlayış içinde bulunmalarının sosyal ormancılık uygulamaları için büyük önem taşıdığı öne sürülmüştür (Noranha ve Spears, 1985).

Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniğinin (RRA) 1970 'li yıllarda ortaya çıkmış ve 1980'li yıllarda geliştirilmiş olan bir kırsal değerlendirme tekniğidir. Bu tekniğin tanımı; kırsal yörede bulunan herhangi bir yerleşim biriminin (örneğin köy, mahalle, mezra ya da bir kırsal toplumun yaşadığı ünite) yöresel yapısını anlamak için, çeşitli uzmanlık alanlarına sahip kişilerin (örneğin orman mühendisi, ziraat mühendisi, veteriner, ekonomist, sosyolog ve gerektiğinde diğer mesleki formasyona sahip kişiler) oluşturduğu ekip tarafından, en az 4 gün en fazla 3 haftalık zaman süreci içerisinde,

yöresel yapının gözlemlendiği ve kırsal yöredeki insanlarla sözlü mülakat ve görüşmelerin yapıldığı bir çalışmadır, şeklinde yapılmıştır (Beebe, 1987).

Zonguldak Orman Bölge Müdürlüğü'nde "Türk-Alman Ormancılık Projesi" sosyal ormancılık uygulamalarına başlanılmadan önce, orman köylerinde etüt ve envanter çalışmaları yapılmış ve bu çalışmalarda 6 basamaklı bilgi toplama yöntemi kullanılmıştır. Kullanılan bu metodun aşamaları; (1) Katılımcının gözlenmesi (köylerde her nitelik ve sıfattaki insan ile görüşme), (2) Grup tartışması (köylülerin bir araya gelerek çeşitli konular üzerinde karşılıklı konuşması ve tartışması), (3) Sosyoekonomik Etüt (hazırlanacak bir soru formu ile çeşitli konular hakkında bilgi toplanması), (4) Ormancılık mensubu kişilerle görüşmeler, (5) Analiz ve sentez (1'den 4'e kadar olan aşamalarda elde edilen bilgilerin düzenlenmesi, analiz edilmesi ve gözden geçirilmesi), (6) Ormancılık projeleri için önerilerin geliştirilmesi, şeklinde belirtilmiştir (Ohe, 1991).

Ormancılık mesleği içinde, çeşitli planlama çalışmalarını üstlenmiş kişiler arasında, sınırlı sayıda sosyolojik araştırma tekniği bilindiğini, bu tekniklerin klasik sosyal envanter ya da anket çalışmaları olduğunu ifade edilmiştir. Anket ve sosyal envanter metotlarını kullanarak yapılan çalışmalar uzun zaman gerektirdiği ve sonuçlandırılması için özel çaba sarf etmek zorunda kalındığı, bu nedenle ormancılıkla ilişkili, kırsal kalkınma çalışmalarını planlayan ve yürüten kişilerin etkili ve verimli sosyal ormancılık uygulamaları yapabilmesi için, "Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği (RRA)" olarak bilinen bir tekniğin geliştirildi ve kırsal kalkınma bağlantılı ormancılık çalışmalarında kullanılmasının yararlı sonuçlar verdiği belirtilmiştir (Apichatvullop, 1992).

Türkiye Kalkınma Vakfı (TKV) Sinop-Durağan ve Erzurum-Tortum'da yürüttüğü kırsal kalkınma çalışmalarına başlamadan önce; köylerin ekonomik, sosyolojik ve ekolojik durumlarını saptamak, buna ek olarak köylülerin ormanlar hakkında düşünce ve eğilimlerini ortaya çıkarmak amacıyla yazılı anket çalışmaları yapmıştır. TKV anket çalışmaları ile elde edilen bulguları, bu yörelerde yapılacak olan kırsal kalkınma çalışmalarının planlanması ve projelendirilmesinde kullanmış ve kırsal kalkınma amaçlı uygulamalar yapmaya başlamıştır (Saltık, 1992).

Orman Bakanlığı ve FAO Teşkilatı iş birliği ile Erzurum, Sinop ve Trabzon Orman Bölge Müdürlüklerinde yürütülen "Türkiye'de Uygun Toplum Ormancılığı Modellerinin Geliştirilmesi Projesi (GCP/TUR/045/SWI)" için hazırlanan izleme ve değerlendirme raporlarında, sosyal ormancılık uygulamalarının yapılacağı köyler hakkında çeşitli bilgilerin elde edilmesi ve köy yapılarının tanımlanması için "Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği (RRA)" nın kullanılması tavsiye edilmiştir (D'Arcy-Case, 1992).

Konya'da bulunan üç köyde (Bağrıkurt, Beykavağı, Küçükmuhsine) yürütülmekte olan bir sosyal ormancılık projesi kapsamında, "Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği (RRA)" kullanılarak, köylerin sosyoekonomik koşulları, tarım-ormancılık integresyonu olanakları ve katılımcılıkları araştırılmıştır (Geray, 1993).

Carazo (1997), Amazon ormanlarının özelliklerini ortaya koyarak sürdürülebilir yönetimi için geliştirilen ölçüt ve göstergelere değinmiştir. Tarapoto önerisi adıyla sunulan ölçüt ve göstergelerin ulusal, yönetim birimi düzeyi ve küresel hizmetler düzeyi olmak üzere üç bölümde değerlendirmesini yapmıştır.

El-Lakany (1997), Yakın Doğu Süreci'ndeki ülkelerin özelliklerini bölgesel olarak değerlendirmiş ve bu süreç sonucu ortaya çıkan ölçüt ve göstergelerin kritiğini yapmıştır. Bunların yanı sıra ölçüt ve göstergelerin değerlendirilmesindeki zorluklara değinmiştir.

Garba (1997), Afrika bölgesi ormanlarının özelliklerini incelemiş, Afrika Kereste Örgütü (ATO)'nün sürdürülebilir orman yönetimi (SOY) ölçüt ve göstergeleri konusundaki girişimlerine değinmiştir. ATO'nun SOY çalışmalarındaki girişimlerini farklı boyutlarda incelemiş ve diğer girişimlerle karşılaştırarak kritiğini yapmıştır.

Leal (1997), Pan-Avrupa (Helsinki) Süreci'ni ve bu süreç içerisinde ortaya çıkan sürdürülebilir orman yönetimi ölçüt ve göstergelerini incelemiştir. Ayrıca ölçüt ve göstergeleri tanımlamaya çalışmıştır.

Taal (1997), Afrika bölgesinin özelliklerine değinerek bu bölge için geliştirilmiş SOY ölçüt ve göstergelerini incelemiştir. Bunların yanı sıra ölçüt ve göstergelerin geliştirilmesi çalışmaların da dikkat edilmesi gereken hususlara değinmiştir.

Wijewardanal (1997), SOY ölçüt ve göstergelerini kavramsal çerçevede inceleyerek, bu ölçüt ve göstergelerin ortaya çıkış süreçlerini değerlendirmiştir.

Zapata (1997), Orta Amerika ormanlarının özelliklerine değinerek, Orta Amerika Süreci'nde ortaya çıkan SOY ölçüt ve göstergelerini incelemiştir. Ayrıca, Orta Amerika Süreci'nde imzalanan çeşitli antlaşmalara ve bu antlaşmalarla meydana getirilen oluşumlara değinmiştir.

Geray (1999), Türkiye'de Ormanların Sertifikalandırma Olabilirlik Raporu'nda sertifikalandırma süreci, pazar ilişkisi, beklenen yararlar ve dünyadaki gelişmeler hakkında bilgiler sunmuş ve sertifikalandırma açısından Türkiye'nin durumunu ortaya çıkarmıştır. Türkiye'nin sertifikalandırmaya bakışı ve sertifikalandırma stratejisi açısından üç senaryo ortaya koymuş ve bunlardan birincisinin sertifikalandırma konusunda herhangi bir çalışmanın yapılmaması ve mevcut duruma devam edilmesi, ikinci senaryo geçer not alma yönünde bir sertifikalandırma çalışması yapılmasına ve üçüncü senaryo ise geçerden daha ileri düzeyde sürdürülebilir sertifika almak üzere planlamasının yapılması önerilerini sunmuştur.

Porsuk (2000), çalışmasında genel olarak sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir ormancılık konularını irdeledikten sonra sürdürülebilir orman yönetimi için gerekli ölçüt ve göstergelerin gelişim süreçlerini ve Türkiye'deki mevcut durumu ortaya koymaya çalışmıştır.

Geray (2001), yönetim terimini iki farklı içerikte incelemiş ve orman kaynaklarının önemine değinerek, bu kaynakların en etkin şekilde yönetiminin önemi üzerinde durmuştur.

Eler (2001), orman amenajmanının temelini süreklilik prensibinin oluşturduğu, sürekliliğin "baş prensip" durumunda olduğu ve bunun diğer prensiplerin üzerinde

olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, orman kaynakları yönetiminde ve ormancılıkta her konuda sürekliliğin sağlanabilmesi için yapılması gereken çalışmalardan bahsetmiştir.

Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü'nün (ORKÖY) planlama problemleri araştırılmıştır. Kalkınma projelerinin değerlendirilmesi aşamasında kullanılabilecek kriterlerin basit kârlılık oranı, geri ödeme süresi, net bugünkü değer, iç kârlılık oranı ve fayda/masraf oranı olduğu ifade edilmiştir (Tolunay vd., 2002).

Tolunay (2002), ülke kalkınması ve kırsal kalkınma kavramları üzerinde durmuş, kırsal kalkınma çalışmalarının başarısını ölçmek için ölçütlerin ve göstergelerin neler olabileceğini ortaya koymuştur.

Görücü (2002), sürdürülebilir orman yönetimi ve sürdürülebilir ormancılık kavramlarını irdelemiş, sürdürülebilir ormancılık uygulamalarının önemine değinerek İspanya ve Türkiye'deki sürdürülebilir ormancılık uygulamalarını karşılaştırmıştır.

Ekoturizm etkinliklerinin kırsal kalkınmadaki rolü belirlenmeye çalışmıştır. Ekoturizm kırsal yöre insanı ile kent insanı arasındaki gelir farklılıklarının azaltılması, kırsal yörelerden kentlere göçün önlenmesi ve kırsal yörelerdeki yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve doğal yapının korunmasında yeni bir yaklaşımdır (Korkmaz ve Tolunay, 2002).

Gürler (2002), ülkemizde ormancılık hizmetlerinin planlanmasında önemli sorunlar yaşandığı, orman amenajman planlarının çok amaçlı ilkeler dikkate alınarak düzenlenmesi gerektiğini, yine ülkemizde ormanların %99'unun devlet ormanları olması sebebiyle orman kaynaklarının bilinçsizce kullanıldığı, verimliliğinin Avrupa Birliği ülkeleri ormanlarına göre düşük olduğunu vurgulamıştır.

Durusoy (2002), ormancılıkta sertifikalandırmanın temel amacının orman ürünleri piyasasındaki ürünleri etiketleme yoluyla sürdürülebilir orman işletmeciliğinin uygulanmasını güvence altına almak ve çevre bilinci yüksek piyasalar oluşturulduğu ve bu maksatla sertifikasyon ile ülkemiz ormancılık sektörü ve mevcut ormancılık düzeninin kurumsal, hukuki, ekonomik, sosyal ve planlama ile ilgili sorunların çözümlenmesinde bir fırsat olduğu, gerek orman işletmecilik faaliyetlerine etkinlik

kazandırmak ve gerekse imzalanan uluslararası antlaşmaların gereğini yerine getirileceğini açıklamıştır.

Türker (2003), sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi konusunun önemine değinerek, Türkiye'deki mevcut uygulamaların ve özellikle orman sınırları dışına arazi çıkarma uygulamalarının yarattığı etkilere değinerek çeşitli önerilerde bulunmuştur.

Dölarslan (2003), "Avrupa Birliği'nde İzlenen Ormancılık Stratejisi ve Türkiye için Öneriler" adlı çalışmasında, Avrupa Birliği ormancılık faaliyetleri konusunda, üye ülkelerin ulusal programlarına yol göstermek amacıyla eylemler bütününü kapsayan stratejiler oluşturduğu ve Avrupa Birliği ormancılık politikasına temel teşkil edecek faaliyetlerin üye ve aday ülkeler tarafından yerine getirilmesinin zorunluluğu olduğu, özelliklede ormanların yönetimi ve kaynakların kullanımı konusunda kriterlerin önemli olduğundan bahsedilmektedir. Sürdürülebilir orman yönetimi işlevlerine hizmet eden sertifikasyonun, genel uluslararası fikir birliği ve prensiplerin izlenmesi zorunluluğu bulunması sebebiyle, ormancılık konusunda karşılaştırılabilir ve objektif bir sistem kurmak isteyen Avrupa Birliği ülkelerince benimsendiğini ifade edilmiştir. Ayrıca, ülkemizde sertifikasyon sistemi için orman kaynaklarının kullanımına ilişkin gerekli bilinç ve özenin kamuoyu tarafından oluşturulması şartı ile başarıya ulaşacağı belirtilmektedir.

Akyol (2004), Helsinki ve Yakın Doğu süreçlerinde ortaya çıkan ve ülkemizde de benimsenen sürdürülebilir orman yönetimi kriter ve göstergeleri ele almış, bunların mahalli, bölgesel ve ulusal olarak belirlenmesini, geliştirilmesini ve uygulanması gerektiğini açıklamıştır. Sürdürülebilir orman yönetimi ve orman sertifikasyonunun sürdürülebilir kalkınma ile olan ilişkisine değinmiştir.

Kırsal ve kentsel çevrede bulunduğuna bakılmaksızın tüm toplumlar değişmektedir. Kalkınma, bulunulan durumdan ya da bir önceki konumdan hareket ederek, değişime girmeyi öneren dinamik bir kavramdır. Kalkınma üzerinde en çok tanım yapılan kavramlardan biri olup, bir ülkenin yapısal niteliklerinin olumlu yönde değişimidir. Kalkınma sürecinin üç elemanı bulunmakta ve bunlar ülkelerin kalkınma uğraşlarında eş zamanlı olarak yürütülmektedir. Bu elemanlar; (1) Ekonomik Kalkınma, (2) Sosyal Kalkınma, (3) İnsan Kalkınması, olmaktadır. Kırsal kalkınma; insan yaşamına

olumsuzluklar getiren kırsal çevre koşullarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalardır (Tolunay ve Akyol, 2006).

OGM (2006; 2009), ülke genelinde kullandığı SOY ölçüt ve göstergelerini çeşitli zamanlarda gerçekleştirdiği çalıştaylarla değerlendirmiş ve raporlamıştır. OGM tarafından hazırlanan bu raporlar Türkiye'nin ilk SOY raporları olması bakımından büyük önem taşımaktadırlar.

Kırsal kalkınma kavramsal olarak tanıtılarak, kırsal kalkınmada yayım, tanıtım ve eğitim çalışmalarının rolü ortaya konmuş, ülkemizdeki mevcut durum ve olması gerekenler tartışılmış ve bazı öneriler geliştirilmiştir (Tolunay ve Alkan, 2006).

Durusoy (2009), 20. yüzyılın son devrelerinin sürdürülebilirlik konusuna gösterilen ilginin çok büyük artış gösterdiği, sürdürülebilirlikle ilgili amaç ve hedeflerin gerçekleştirildiğinin ve sürdürülebilirlik yolunda bir gelişme gösterildiğinin açık bir şekilde kanıtlanması yönünde, orman kaynakları yöneticileri üzerinde toplumsal ve siyasi baskıların oluştuğu söylenmiştir. Yine, Türkiye ormancılığında stratejik yönetim yaklaşımının uygulanabilmesi için sürdürülebilirlik değerlendirmelerinin yapılabilmesi ve sertifikalandırma düzeneğinin yerleştirilmesi noktasında da araç olarak görülmesi gerektiği anlatılmış ve Türkiye için ulusal düzeyde sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi ölçüt ve göstergelerinin ortaya konularak sertifikalandırma çalışmaları için temel oluşturacağına değinilmiştir.

Porsuk (2009), toplumun orman kaynaklarından faydalanmada ekolojik ve çevresel işlevlere en fazla önem verdiğini, ormanların biyolojik çeşitlilik işlevinin her ne kadar fiyatlandırılamasa da toplumun değer dünyasında çok yüksek bir değere sahip olduğunu ve bu tür alanların mutlak sürdürülebilir bir yönetime kavuşturulması gerektiğini ifade etmektedir. Orman kaynaklarının su üretimi, su varlığını koruması, erozyonu engelleme, toprak verimliliğini koruma, sel ve taşkın önleme, çığ önleme, yaban hayatını koruma, hava kirliliği ve gürültüyü önleme yönünden üstlendiği işlevleri yerine getirecek şekilde yönetilmesi gerektiğini vurgulanmıştır.

Şener (2009), ormansızlaşma ve orman kaynaklarının niteliklerini kaybetmesi sonucu sürdürülebilir orman yönetimi esas çözüm olarak ortaya konulduğu, bu kapsamda

üretim faaliyetlerini kontrol altına almak, doğal dengelere olan olumsuz etkilerini en düşük düzeyde tutabilmek amacıyla bir takım standartlar geliştirilmiş ve sertifikasyon uygulamalarına gidildiğini belirtmiştir. Sertifikasyon sürecinin orman kaynağının sürdürülebilir şekilde işletilmesini sağlamakta ve tüketicilere ürünlerin bu tarzda işletilen bir orman kaynağından geldiğini garanti altına aldığını söylemiştir.

Akyol (2010), sürdürülebilir orman yönetimi ve sertifikasyon konularına genel olarak değinmiş ve Türkiye için ulusal düzeyde sürdürülebilir orman yönetimi ölçüt ve göstergelerini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu amaçla orman işletmeleri düzeyinde anket çalışmasından elde edilen verilerin ışığında çeşitli önerilerde bulunmuştur.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Çalışma Alanı

Isparta İli Antalya ve Burdur ile Batı Akdeniz Bölgesi'nde yer alan bir ildir (Şekil 3.1). Akdeniz iklimi ile karasal iklim arasında bir geçiş iklimine sahiptir. Kışları serin ve yağışlı yazları ise sıcak ve kurak geçmektedir. İklim üzerinde çevresindeki göllerin önemli etkisi vardır. Yağışların büyük bir bölümü kış ve ilkbahar aylarında düşmektedir.

Şekil 3.1. Isparta İli (Anonim, 2023a)

Isparta İlinde toprağa dayalı üretimler olarak tarımsal ve hayvansal üretim yaygın olarak yapılmakta olup, yöre halkının önemli geçim kaynakları arasındadır. Dünya'nın en kaliteli güllerinin yetiştiği yer Isparta topraklarıdır.

Isparta nüfusu 2022 yılına göre 445 325'tir. Bu nüfus, 219 840 erkek ve 225 485 kadından (%49.37 erkek, %50.63 kadın) oluşmaktadır. Yüzölçümü 8913 km^2 olan Isparta ilinde kilometrekareye 50 insan düşmektedir. Isparta nüfus yoğunluğu

50/km^2'dir (Anonim, 2023b). Isparta'ya bağlı 13 ilçe, bu ilçelere bağlı 9 belde ve 204 köy bulunmaktadır (Anonim, 2023c).

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Kırsal Kalkınma ve Sosyal Ormancılık Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından Isparta İli kırsal yerleşim birimlerinde etüt ve envanter çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca bu merkez tarafından "Her İlçede Bir Köy Analizi" çalışma programı kapsamında kırsal saha çalışmaları yapılmaktadır. Çalışma alanını seçilme nedeni bu olmaktadır.

3.2. Materyal

Ülkemizde kırsal kalkınma konusunda kavramsal ve teorik çalışmalar bulunmaktadır (Tolunay ve Akyol, 2006). Ayrıca kırsal yörelerde köy analizleri ve vak'a çalışmaları yapılmıştır (Ergil, 1971; Anıl, 1973; Geray ve Acun, 1980; Geray, 1993). Günümüze kadar gelen zaman süreci içinde konu ile ilgili çeşitli raporlar ve dokümanlar hazırlanmıştır. Bu köy analizleri vak'a çalışmaları, rapor ve dokümanlar toplanmış ve araştırmada materyal olarak kullanılmıştır.

Ayrıca, Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) tez tarama merkezinde doğrudan veya dolaylı, konu ile ilgili yapılmış yüksek lisans ve doktora tezleri (Porsuk, 2000; Akyol, 2006; Şener, 2009; Durusoy, 2009; Üçok, 2013). Türkiye Bilimsel ve Teknoloji Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ULAKBİM veri tabanından konu ile ilgili yerli ve yabancı yayınlar araştırmada kullanılan materyaller arasındadır.

Köylerde yapılan vak'a çalışmalarında köylere ait mevcut veri ve bilgileri içeren dokumanlar (topografik haritalar, il ve ilçe düzeyindeki istatistiki bilgi ve veriler) materyal olarak kullanılmıştır.

Çalışma sırasında mülakat ve görüşmelerde not ve kayıt tutmak amacıyla teksir kâğıtları, elde edilen etüt ve döküm bilgilerini kaydetmek için not defterleri ve diğer kırtasiye araçları kullanılmıştır. Bunların dışında fotoğraf ve slayt filmleri, araştırma içerisinde kullanılan diğer materyaller olmuştur.

3.3. Yöntem

Çalışmada, Isparta İli kırsal yörelere yapılan köy ziyaretleri ve bu ziyaretlerde yapılan sosyolojik gözlem çalışmaları, araştırma konuları ile ilgili veri toplanmasında önemli katkı sağlamıştır. Kırsal kalkınmada ölçütler ve göstergelerin geçmiş durumunun belirlenmesinde mülakat ve görüşmelerde bulunulmuştur. Bu mülakat ve görüşmelerde yöneltilen sorular; "Kalkınma ve Kırsal Kalkınma denilince ne anlıyorsunuz? Bildiğiniz kadar açıklayınız, Kırsal alan nedir? Açıklayınız. Ülkemizde nereler kırsal alandır? Kırsal toplum kimlere denir? Kırsal toplumların özellikleri nelerdir? Gelişmişlik ya da kalkınmışlık nedir? Bildiğiniz kadar açıklayınız, Kırsal kalkınmada kalkınmanın seviyesini belirleyen ölçütler nelerdir? Bu ölçütler hangi göstergeler ile değerlendirilebilir? Kırsal kalkınmada sosyal durum ölçütleri neler olabilir? Bu ölçütler hangi göstergelerle değerlendirilebilir? Kırsal kalkınmada ekonomik durum ölçütleri neler olabilir? Bu ölçütler hangi göstergelerle değerlendirilebilir? Kırsal kalkınmada siyasal durum ölçütleri neler olabilir? Bu ölçütler hangi göstergelerle değerlendirilebilir? Kırsal kalkınmada çevresel durum ölçütleri neler olabilir? Bu ölçütler hangi göstergelerle değerlendirilebilir? şeklindedir.

Vak'a çalışmalarında yöntem olarak; Hızlı Kırsal Değerlendirme Tekniği (Rapid Rural Appraisal, RRA) kullanılmıştır. RRA; 1980'li yıllarda geliştirilmiş bir kırsal değerlendirme tekniğidir. RRA; bir kırsal yerleşim biriminin yöresel yapısını anlamak amacıyla, çeşitli uzmanlık alanına sahip kişilerden oluşan bir ekip tarafından, en az 4 gün en fazla 3 haftalık süre içinde, kırsal yapının gözlemlendiği ve kırsal yapı içerisindeki insanlarla sözlü mülakat ve görüşmelerin yapıldığı bir kırsal değerlendirme çalışması olarak tanımlanmaktadır (Apichatvullop, 1992).

Bu tez çalışmasında vak'a örneği olarak sunulan Kaplanlı Köyü Isparta İli, Keçiborlu İlçesi 'ne bağlı bir kırsal yerleşim birimidir. Bu köy Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Kırsal Kalkınma ve Sosyal Ormancılık Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından "Her İlçede Bir Köy Analizi" çalışma programı kapsamında üzerinde çalışılan bir köy olup, bu tez çalışmasında vak'a takdimi olarak sunulmuştur. Bu köyde arazi çalışmaları; 25 Kasım-25 Aralık 2022 tarihleri arasında yapılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Kırsal Kalkınmada Ölçütler ve Göstergelerin Geçmiş Durumu

Kırsal kalkınma çalışmaları geniş çerçevesi ve içeriği olan bir kalkınma uğraşısıdır. Kırsal kalkınma olarak ele alınan konular çok farklı nitelik ve çeşitlilik içerisindedir. Kırsal kalkınma çalışmalarının ilk uygulama aşamasını etüt-envanter ve sorun analizi (EE&SA) çalışmaları oluşturmaktadır. Bu çalışmalar kırsal yöreyi tanımlamak ve mevcut sorunları teşhis etmek için yapılmaktadır. Bu çalışmalar ile kırsal yöre test edilmekte ve teşhis edilen sorunlar, kırsal kalkınma olarak hangi konular üzerinde çalışılacağını ortaya koymaktadır. Ayrıca kırsal kalkınma göstergeleri; kırsal kalkınma plan, program ve projelerinin meydana getirdiği sonuçlar ve yarattığı etkilerin ölçülmesini olanaklı kılmaktadır. Geçmişte kırsal kalkınmada ölçütler ve göstergelerin geçmiş durumu aşağıda verilmiştir.

4.1.1. Sosyal ölçütler ve göstergeleri

Kırsal toplumların ve bu toplumların içinde yaşadıkları yerleşim birimlerinin (*mahalle, mezra, köy, kasaba, vb. gibi*) sosyal yapısının ve bu yapı içerisinde meydana gelen değişikliklerin ölçülmesinde kullanılmıştır.

Sosyal yapıdaki durum ve bu yapıda meydana gelen değişikliklerin belirlenmesinde kullanılan ölçütler; yaşam standardı, fakirlik ve yoksulluk, beslenme durumu, sağlık durumu, eğitim durumu, kadın ve erkeğin sosyal konumu, yeniliklere karşı tutum ve eğilim, vb. gibi olabilmektedir. Geçmişte kullanılan 4 sosyal ölçüt ve 38 gösterge aşağıda Çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan sosyal ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Yaşam standardı**	1. İçilebilir ve kullanılabilir su miktarı, 2. Ulaşım ve haberleşme olanaklarının durumu *(yol, telefon, posta hizmetleri, radyo, televizyon, vb. gibi)*, 3. Barınılan yerler olarak ev ve hanelerin sıhhi durumları, kullanılan yapı malzemelerinin niteliği, 4. Boş zaman değerlendirme alanları ve değerlendirme şekilleri.
2	**Yoksulluk**	1. Topraksız kişi miktarı ve oranı, 2. İşsiz kişi sayısı ve oranı, 3. Evsiz aile oranı, 4. Mevsimlik göç durumu, 5. Zorunlu olarak hane halkının yönetimini üstlenmiş kadın oranı, 6. 5 yaşın altındaki yetersiz beslenen çocuk sayısı ve oranı.
3	**Beslenme**	1. Temel gıda maddelerinin neler olduğu ve bunların tüketim miktarı *(buğday, pirinç vb. gibi)*, 2. Kişi başına günlük alınan kalori miktarı, 3. Kişi başına günlük alınan protein miktarı, 4. Yaşa göre vücut boyu ve ağırlığı.
4	**Sağlık**	1. Bir yıl içerisinde hastalanan kişi sayısı ve oranı, 2. Ölümlerin temel nedenleri *(yetersiz beslenme, hastalıklar vb. gibi)*, 3. Bebek ölüm oranı, 4. Aşılama oranı, 5. Zehirsel pestisit kullanım ve uygulamaları *(örneğin DDT gibi)*, 6. Halk sağlığı ile ilgili çalışmaların düzeyi ve bunlara ilişkin olanaklar *(hastane, dispanser, sağlık ocağı vb. gibi)*, 7. Doktor, hemşire, ebe başına düşen kişi sayısı.
5	**Eğitim**	1. Yaşı 5-15 arasında okula giden çocuk sayısı ve oranı, 2. Okuryazarlık oranı, 3. Zorunlu eğitim süresi, 4. Öğretmen başına düşen okul çağı çocuk sayısı, 5. Yüksek okula giden kişi sayısı ve oranı, 6. Tarımsal yayım ve eğitim programlarının durumu, 7. Çiftçi başına düşen tarımsal eğitim uzmanı sayısı ve oranı.
6	**Kadın ve erkeğin sosyal konumu**	1. Çalışan kadın ve erkek işgücü miktarı ve oranı, 2. Kadın ve erkek işçi ücretleri arasındaki farklılıklar, 3. Erkek ve kız çocuk ölüm oranı, 4. Okula gönderilen kız çocuğu oranı, 5. Tarımsal kooperatif ve örgütlerde görev alan kadın oranı, 6. Resmi kurum ve yerel yönetimlerde *(muhtarlık, belediye vb. gibi)* görev yapan kadın sayısı ve oranı.
7	**Yeniliklere karşı tutum ve eğilimler**	1. Nüfus artışı ve aile planlaması çalışmalarına ilgi ve uyum oranı, 2. Kadının aktif konuma getirilmesine yönelik çalışmalara karşı oluşan bakış açıları, 3. Farklı bir toplumsal yapı ve sınıf içerisinde bulunan kişilerle evlenenlerin sayısı, 4. Teknolojik gelişmelere uyum durumu.

Yukarıda belirtilen sosyal göstergelere kırsal yerleşimlerde yaşanılan değişimler nedeniyle yenilerinin eklenmesi gerekmektedir. Sayısallaştırma işlevindeki güçlük nedeniyle yeni eklenecek göstergelerin çok dikkatli seçilmesi gerekmektedir.

4.1.2. Ekonomik ölçütler ve göstergeleri

Kırsal yörede bulunan yerleşim birimlerinin gerek hanehalkı gerekse yerleşim birimi düzeyinde ekonomik durumlarını ortaya koymak ve bu alanda meydana gelen değişiklikleri ölçmek için kullanılmışlardır. Ekonomik durumu ortaya koyan ölçütlerin bazıları; finansal durum, mal ve servet sahipliği, üretim, gelir, pazarlama, işgücü ve istihdam, teknoloji ve girdi kullanımı, vb. gibi olmuştur. Geçmiş yıllarda 7 ölçüt ve 32 göstergenin ekonomik ölçüt ve gösterge olarak kullanıldığı tespit edilmiş olup, bunlar Çizelge 4.2'de verilmiştir.

Çizelge 4.2. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan ekonomik ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Finansal durum**	1. Gelire göre tasarruf ve tüketim meyli, 2. Sermaye yatırım alanları ve miktarı, 3. Borçlanma ve borçlu kişi sayısı, 4. Çeşitli kurum ve kuruluşlardan kredi kullanan kişi sayısı ve kredi miktarı.
2	**Mal ve servet sahipleri**	1. Sahip olunan tarımsal alan miktarı (*dekar, hektar olarak*), 2. Sahip olunan evcil hayvan (*inek, koyun, kümes hayvanları*) sayısı, 3. Tarımsal alan başına düşen iş aracı miktarı (*traktör, biçerdöver vb. gibi*), 4. Tercih edilen yatırım alanları (*menkul ve gayri menkul olarak*).
3	**Üretim**	1. Birim alanda elde edilen tarımsal ürün miktarı ve verimlilik oranı, 2. Hayvansal ürünlerin verimlilik oranı, 3. Hektarda ağırlık (*kg ya da ton*) veya hacim (m^3) olarak elde edilen orman ürünleri miktarı.
4	**Gelir**	1. Kişi, aile ve hane halkı başına düşen ortalama gelir (*aylık veya yıllık*), 2. Yerleşim birimi bazında toplam gelir, 3. Gelirlerin elde edildiği üretim alanları, miktarları ve birbirlerine göre oranları, 4. Köy dışı gelirler ve miktarları.
5	**Pazarlama**	1. Pazara ulaşan ürünler niteliği ve miktarları, 2. Pazara yakınlık veya uzaklık, 3. Mübadele şekli (*ayni veya nakdi*), 4. Pazarlama organizasyonu (*kooperatif ya da bireysel*).
6	**İşgücü ve istihdam**	1. Çalışabilir nüfus miktarı *(15-65 yaşları arası)* ve bunun istihdam edilmiş kişi sayısı ya da oranı, 2. İşsizlik oranı, 3. Nitelikli ve niteliksiz işçi miktarı, 4. Tarımsal işçilik ücretlerinin düzeyi, 5. Cinsiyete göre kadın ve erkek ücreti düzeyi, 6. Okul çağında çalışan çocuk sayısı.
7	**Teknoloji ve girdi kullanımı**	1. Tarımsal mekanizasyon olarak; traktör, biçerdöver ve diğer mekanizasyon aletlerini kullanan kişi/aile sayısı ve oranı, 2. Hayvansal üretim olarak suni yem, süt sağma makinesi vb. gibi araçları kullanan kişi/aile sayısı ve oranı, 3. Tarımsal ilaç, tohum ve suni gübre kullanan kişi/aile sayısı ve oranı, 4. Emek yoğun teknoloji kullanımı durumunda gereksinim duyulan çalışma saati miktarı, 5. Mekanizasyon ile işini kaybeden kişi sayısı ya da oranı, 6. Modern teknoloji ve girdi satın almak için tarımsal kredi kullanan kişi/aile sayısı ya da oranı, 7. Geleneksel olarak yetiştirilen meyve ve orman ağaçları yanında, yeni ağaç türlerini yetiştiren kişi/aile sayısı ve oranı

4.1.3. Siyasal ölçütler ve göstergeleri

Bu ölçütler ve göstergeler kurumsal devlet ve toplumsal yapı ile ilgili göstergeler şeklinde kendini göstermiştir. Kalkınmanın gelişimi ve kalkınma düzeyinin belirlenmesinde çeşitli siyasal göstergelerin yansıttığı ölçütlerden yararlanılmıştır. Geçmişte siyasal göstergelerin yansıtacağı ölçütler; üretim faktörleri üzerinde kontrol ve denetim, gelir dağılımı, siyasal ve toplumsal liderlik, toplumsal yaşam ve düzen şeklinde kendini göstermiştir. Geçmiş uygulamalarda 4 ölçüt ve 16 gösterge kullanılmış olup, bu ölçütler göstergeler Çizelge 4.3'te verilmiştir.

Çizelge 4.3. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan siyasal ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Üretim faktörleri üzerinde kontrol ve denetim**	1. Düşük fiyatlı tarımsal girdi sağlanması için yapılan tarımsal sübvansiyon miktarı, 2. Çiftçiler lehine devlet tarafından tarımsal ürün fiyatları destekleme politikaları ve düzeyi, 3. Arazi mülkiyet şekilleri ve bunların miktarı ve oranları *(devlet, özel, vb. gibi),* 4. Tarımsal su ve sulama kaynakları üzerinde kontrol ve denetim, 5. Devlet politikaları üzerinde ağırlığı olan oda ve kurumlarda, çiftçilerin temsilci sayısı *(ziraat odaları, odalar ve borsalar birliği, vb. gibi)*
2	**Gelir dağılımı**	1. Yoksulluk sınırı altındaki aile sayısı ve oranı, 2. Milli gelirin çeşitli toplumsal sınıflar dışında dağılım oranı, 3. Kamu olanaklarının çeşitli toplumsal sınıflar ve cinsiyete *(kadın ve erkek)* göre artış şekli.
3	**Liderlik**	1. Modern tarımsal uygulamalar için eğitilmiş lider veya önder çiftçi sayısı, 2. Kişi başına düşen resmi hükümet görevlisi sayısı, 3. Yerel yönetimlerde (*belediye, muhtarlık, vb. gibi)* görev almış kadın temsilci sayısı, 4. Çeşitli kalkınma konularına önderlik eden kurum yada kişi sayısı.
4	**Toplumsal yaşam ve düzen**	1. Toplam nüfus içerisinde resmi ve gayri resmi olarak evlenmiş çift sayısı/oranı, 2. Asker ve emniyet kuvvetleri içerisinde görev yapan erkek ve kadın nüfus miktarı, 3. Hapis cezası almış kişi sayısı/oranı, 4. Suç çeşitleri ve şekilleri.

4.1.4. Çevresel ölçütler ve göstergeleri

Bunlar kırsal yörelerin çevresel durumunu tespit etmek ve kırsal alanlar içinde meydana gelen çevresel değişimleri ölçmek amacıyla kullanılmış göstergelerdir. Yanlış arazi ve bilinçsiz kaynak kullanımı olumsuz çevre sorunlarına neden olmuştur.

Kırsal kalkınma çalışmalarında bu sorunları ortadan kaldıracak uygulamalar yapılmak istenmiştir. Geçmiş uygulamalarda çevresel ölçütlerin bazıları; ormansızlaşma, su kirliliği, hava kirliliği, sulak alanlarda azalma ve deniz kirliliği, çevre duyarlılığı ve çevresel eğitim, ağaçlandırma ve erozyon şeklinde oluşmuştur. Geçmiş kırsal kalkınma çalışmalarında 4 ölçüt ve 15 göstergenin kullanıldığı görülmektedir. Bu ölçütler ve göstergeler Çizelge 4.4'te verilmiştir.

Çizelge 4.4. Kırsal kalkınmada geçmişte kullanılan çevresel ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Ormansızlaşma**	1. Mevcut orman alanı miktarı ve bunun genel alana oranı, 2. Hektardaki ağaç serveti miktarı ve bunun optimal servete göre durumu, 3. Tarımsal alan miktarı ve bunun genel alana oranı, 4. Üst toprak derinliği, 5. Ani taşkın ve sel felaketlerinin meydana gelme sıklığı.
2	**Su kirliliği**	1. İçme ve kullanma sularındaki oksijen miktarı ve oranı, 2. Sularda zehirli madde miktarı.
3	**Çevre duyarlılığı ve çevresel eğitim**	1. Çevre korumaya yönelik davranış şekilleri (*örneğin; dikili ağaçlara karşı*), 2. Atık çöp ve materyal tipleri miktarı ve bunların geriye dönüşüm oranı, 3. Çevresel eğitim materyallerindeki (*afiş, ilan, duyuru, vb. gibi*) artış miktarı, 4. Ormansızlaşmanın önlenmesi için yöresel olarak yapılan ağaç bayramları ve orman haftaları kutlamaları ve bu etkinliklerin çevresel düşüncelerle bütünleşmesi (*örneğin; hatıra ormanları, dikili bir ağacım var kampanyaları, vb. gibi*).
4	**Ağaçlandırma ve erozyon**	1. Kırsal yerleşim birimleri örneğin köy halkı tarafından ağaçlandırılan alan miktarı, 2. Ormancılık örgütü dışında ağaçlandırma çalışmalarına ilgi gösteren ve destek veren kurum ve kuruluş sayısı miktarı, 3. Toprak kaybı şekli (*rüzgar veya toprak erozyonu vb. gibi*), 4. Erozyon şiddeti (*hafif, orta vb. gibi*).

4.2. Kırsal Kalkınmada Ölçütler ve Göstergelerin Güncel Durumu

4.2.1. Sosyal ölçütler ve göstergeleri

Bu çalışma ile kırsal kalkınmada sosyal ölçütler ve göstergeler setine; alt yapı ve hizmetlerin durumu, sosyal ve kültürel tesis ve hizmet binaları, spor tesisleri ve sosyal aktiviteler, ticari işletme ve kuruluşlar, yenilikçi sağlık hizmetleri, kırsal turizm, sosyal medya kullanımı, iletişim başlıklarında olmak üzere yeni 8 ölçüt ve bunlara ait 36 adet yeni belirlenmiş olup Çizelge 4.5'te verilmiştir.

Çizelge 4.5. Kırsal kalkınma çalışmalarına eklenmesi gereken yeni sosyal ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Alt yapı ve hizmetlerin durumu**	1. Yeterli şebeke suyu alt yapısı, 2. Yeterli kanalizasyon ve atık suyu alt yapısı, 3. Mobil internet erişimi, 4. Genişband internet erişimi.
2	**Sosyal ve kültürel tesis ve hizmet binaları**	1. Pazar yeri varlığı, 2. Düğün salonu varlığı, 3. Köy odası varlığı, 4. Sağlık ocağı varlığı, 5. Okul varlığı, 6. Park, köy koruluğu gibi rekreasyon alan miktarları, 7. Okuma salonu, kütüphane varlığı.
3	**Spor tesisleri ve sosyal aktiviteler**	1. Spor tesisleri ve futbol sahası (halı saha) sayısı, 2. Amatör spor klubü sayısı, 3. Meslek kursları sayısı, 4. Köy / belde derneği sayısı.
4	**Ticari işletme ve kuruluşlar**	1. Bakkal sayısı, 2. Zincir market sayısı (A101, ŞOK, BİM, FİLE, MİGROS vb. gibi), 3. Terzi ve berber gibi hizmet veren işletme sayısı, 4. Kahvehane sayısı, 5. İnternet kafe sayısı,
5	**Yenilikçi sağlık hizmetleri**	1. Evde sağlık hizmeti alan kişi sayısı, 2. e-nabız uygulaması kullanan kişi sayısı, 3. MHRS (Merkezi Hekim Randevu Sistemi) kullanan kişi sayısı, 4. Aşı kartı olan kişi sayısı.
6	**Kırsal turizm**	1. Yöresel gelenek ve görenekler, 2. Yöresel yemek çeşitleri ve gıda ürünleri, 3. Tarihi ve doğal turizm değerleri.
7	**Sosyal medya kullanımı**	1. facebook kullanan kişi sayısı, 2. instagram kullanan kişi sayısı, 3. twitter kullanan kişi sayısı.
8	**İletişim**	1. Evde internet aboneliği olan kişi sayısı, 2. Cep telefonu kullanan kişi sayısı, 3. e-posta kulanan kişi sayısı, 4. SMS (Short Message System) kullanan kişi sayısı, 5. what's up kullanan kişi sayısı, 6. Kendine ait web sitesi olan kişi sayısı, 7. Kırsal yerleşime ait web sitesinin varlığı.

4.2.2. Ekonomik ölçütler ve göstergeleri

Bu çalışma ile kırsal kalkınma çalışmalarında ekonomik ölçütler ve göstergeler setine; sosyal güvenlik, sanal bankacılık ve finansal uygulamalar, sanal pazar ve pazarlama, tarımda kullanılan yeni teknolojiler, tarımda kullanılan dijital teknolojiler, tarımsal inovasyon uygulamaları şeklinde 6 yeni ölçüt ve ölçütlere ait 35 adet yeni gösterge belirlenmiş olup Çizelge 4.6'da verilmiştir.

Çizelge 4.6. Kırsal kalkınma çalışmalarına eklenmesi gereken yeni ekonomik ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Sosyal güvenlik**	1. Aktif çalışan sigortalı oranı, 2. Primi devlet tarafından ödenen nüfus oranı, 3. Primi özel sektör tarafından ödenen nüfus oranı
2	**Sanal bankacılık ve finansal uygulamalar**	1. Kişi başı banka mevduatı tutarı, 2. Kişi başı banka kredisi tutarı, 3. Kredi kartı işlem adeti, 4. Kredi kartı işlem tutarı, 5. Bankamatik kartı kullanan kişi sayısı, 6. İnternet bankacılığı kullanan kişi sayısı.
3	**Sanal pazar ve pazarlama**	1. Digital tarım pazarı kullanım düzeyi, 2. Sanal pazar kullanım durumu 3. Semt pazarı varlığı,
4	**Tarımda kullanılan yeni teknolojiler**	1. Hassas toprak işleme ekim ve hasat makineleri kullanımı, 2. Dikey tarım yapılan alan miktarı, 3. Otonom araçlar kullanım durumu, 4. Çeşitli robotik uygulamaların durumu, 5. Akıllı sulama sistemleri miktarı, 6. Topraksız tarım yapılan alan miktarı, 7. Sera otomasyonları kullanım durumu, 8. Bilgisayar destekli hayvancılık uygulamaları miktarı.
5	**Tarımda kullanılan dijital teknolojiler**	1. Sıcaklık, nem, pH, tuzluluk ve iletkenlik sensörleri, 2. Değişken oranlı gübreleme ve ilaçlama uygulamalarının sayısı, 3. Ahır içi mekanizasyonu ve robotik uygulamaların sayısı, 4. Otomatik dümenleme yapılan tarım alanı miktarı, 5. Verim ölçerli biçerdöver sayısı 6. Sürü yönetim ve yazılım sistemlerinin kullanım durumu, 7. Tarımsal uygulamalarda drone kullanımı durumu, 8. Yapay zekâ ve veriye dayalı iş modelleri uygulama sayısı.
6	**Tarımsal inovasyon uygulamaları**	1. Elektronik hayvan takip sistemi sayısı, 2. Elektrikli traktör sayısı, 3. Tarım parsellerinin ve sulama tesislerinin sayısallaştırılma miktarı, 4. Entegre idare ve kontrol sistemi, sayısı 5. Tarım bilgi istemi (TARBİS) uygulama durumu, 6. Çiftlik muhasebe veri ağı kullanım durumu, 7. Tarım arazileri değerlendirme ve bilgilendirme portalı sayısı.

4.2.3. Siyasal ölçütler ve göstergeleri

Kırsal kalkınma çalışmalarında siyasal ölçütler ve göstergeler setine; üretici örgütlenmeleri ve kurdukları tesisler, kırsal yerleşimlerin kalkınma amaçlı sınıflandırılması, yasal ve idari düzenlemelerin kırsal toplumlar üzerinde etkileri olmak üzere 3 yeni ölçüt ve 21 yeni gösterge belirlenmiş olup, bu ölçütlerin şekillenmesini sağlayan göstergeler Çizelge 4.7'de verilmiştir.

Çizelge 4.7. Kırsal kalkınma çalışmalarına yeni eklenmesi gereken siyasal ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Üretici örgütlenmeleri ve kurdukları tesisler**	1. Kalkınma kooperatifi sayısı ve üye miktarları, 2. Ziraat odasına kayıtlı çiftçi sayısı, 3. Tarımsal üretim yapan yetiştirici (su ürünleri ve arıcılık dahil) birlik ve kuruluş sayısı ve üye miktarı, 4. Hayvansal üretim yapan (küçükbaş ve büyükbaş) yetiştirici birlik ve kuruluş sayısı ve üye miktarı, 5. Sulama kooperatifi sayısı, 6. Süt toplama merkezi sayısı, 7. Soğuk hava deposu sayısı, 8. Ürün toplama merkezi sayısı.
2	**Kırsal yerleşimlerin kalkınma amaçlı sınıflandırılması**	1. Köylerin ya da ilçelerin merkezlere olan ulaşımları, 2. Yerleşim yerinde birinci derece sağlık hizmeti veren kurum varlığı, 3. Yerleşim yerinin havaalanlarına uzaklığı, 4. Yerleşim yerinde eğitim imkanları, 5. Yapı stoku miktarı.
3	**Yasal ve idari düzenlemelerin kırsal toplumlar üzerinde etkileri (6360 Sayılı Büyükşehir Yasasının kırsal alan sınıflandırılması üzerine etkileri)**	1. Belediyelerin köylere hizmet sunma durumu, 2. Köylerin mimarisi ve karakterinin kaybolma riski durumu, 3. Kırsalda yer alan nüfus, vergi yükümlülükleri ve imara tabi olmaları gibi konularda büyükşehir sınırlarında olup olmama durumuna göre yapılan farklı uygulamalar, 4. Yerleşim yerleri sınıflamasında kullanılan hiyerarşik yapılanmada büyükşehir olan illerle diğer iller arasında ortaya çıkan farklılıklar, 5. Mahalle olan köylerin tüzel kişiliklerini kaybetmelerinin köy kimliği üzerine etkileri, 6. Tüzel kişiliğini kaybeden bu köylerin mera, otlak vb. köy ortak malı olan yerlerin tasarrufunun belediyelere geçmesi ile bu yerlerin başka kullanım alanları olarak değerlendirilmesine yönelik kararların sayısı, 7. Kır-kent ayrımında kullanılan istatistiklerin durumu, 8. Kırsalda yaşayan nüfusun yürüttüğü tarımsal faaliyetler ve özellikle hayvancılık faaliyetlerinin kentsel dokuya uymaması nedeniyle terk edilme miktarı.

4.2.4. Çevresel ölçütler ve göstergeleri

Bunlar kırsal yörelerin çevresel durumunu tespit etmek ve kırsal alanlar içinde meydana gelen çevresel değişimleri ölçmek amacıyla kullanılan çevresel ölçütler göstergeler setine 6 yeni ölçüt ve bu ölçütleri belirleyen 28 yeni gösterge belirlenmiş olup Çizelge 4.8'de verilmiştir.

Çizelge 4.8. Kırsal kalkınma çalışmalarında yeni eklenmesi gereken çevresel ölçütler ve göstergeleri

NO	ÖLÇÜTLER	GÖSTERGELER
1	**Çevre dostu uygulamalar**	1. Akıllı tarım teknolojilerinin kullanımı ve özellikle sulamada akıllı sulama sistemlerinin desteklenmesine yönelik uygulamaların miktarı, 2. Tarladan sofraya adil, sağlıklı ve çevre dostu örnek gıda sistemi uygulamaların durumu, 3. Yapay zekâ, 5G, bulut bilişim ve EDGE bilişim Dijital teknolojileri yardımıyla iklim değişikliğinin azaltılmasına yönelik uygulamaların miktarı, 4. Hava ve su kirliliğinin ile doğal kaynakların kullanımının izlenmesi ve optimize edilmesine yönelik uygulamaların durumu.
2	**Atık yönetimi**	1. Atık toplama ve arıtma tesisi sayısı, 2. Sıfır atık uygulamalarının başarı durumu, 3. Geri dönüşüm merkezine gönderilen atık miktarı, 4. Evsel atık ayrıştırma uygulamalarına katılım miktarı,
3	**İklim değişikliğinin önlenmesine yönelik uygulamalar**	1. Yağmur hasadı uygulaması yapan kişi/hane sayısı, 2. Azaltılmış toprak işleme miktarı, 3. Organik tarım yapan alan miktarı ve kişi sayısı, 4. İklim değişikliği üzerinde olumlu etki yaratan tarımda yeni teknolojilerin kullanımı ile ilgili farkındalık yaratılması ve kullanımının benimsetilmesine yönelik eğitimlerin sayısı.
4	**Kuraklık ve çölleşme**	1. Sera gazı salınım miktarı, 2. Sıcaklık artışları ve yağışlarda azalma miktarları, 3. Su kaynaklarında azalma miktarı, 4. Su ve toprak kalitesinde bozulma seviyesi, 5. Ekosistemin bozulması ve biyolojik çeşitliliği azalma miktarı, 6. Ekolojik alanlarda yatay ve dikey kayma durumu,
5	**Karbon yönetimi**	1. Karbon çiftliği ve tarımsal ormancılık uygulamaları, 2. Biyoenerji uygulamaları miktarı, 3. Yıllık anız yakma miktarı, 4. Isınma ve pişirmede kullanılan yakacak odun miktarı, 5. Karbon birikimi sağlayan alan (orman, tarım, mera, vb. gibi) miktarları.
6	**Enerji Kullanımı**	1. Fosil yakıt (kömür, petrol, vb. gibi) kullanan hane sayısı, 2. Doğalgaz kullanan hane sayısı, 3. Elektrik enerjisi kullanan motorlu araç sayısı, 4. Su ısıtmada güneş enerjisi paneli kullanan hane sayısı, 5. Elektrik enerjisi üretiminde güneş enerjisi paneli kullanan hane sayısı,

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Kırsal kalkınma çalışmalarının başarısı; kırsal yörede var olan sorunların sağlıklı bir şekilde tespitine ve bu sorunlara ilişkin uygun çözüm yollarının bulunmasına bağlıdır. Kırsal kalkınma çalışmalarına başlanılmadan önce, kırsal yapıyı tanımlayan ve kırsal yöre hakkında bilgi edinilmesini olanaklı kılan çalışmalar yapılmaktadır. Etüt-envanter ve sorun analizi çalışmaları, fiziki veya idari açıdan, bir kırsal ünite olarak tanımlanmış ya da ayrılmış alanlar üzerinde yapılmaktadır. Bu çalışmaların, kırsal alan olarak temel aldıkları baz, yerleşim birimleri olarak, mahalle veya mezra, köy, kasaba, ilçe ve il ya da fiziki olarak havza ya da bölge olabilmektedir. Etüt-envanter ve sorun analizi çalışmalarında bilgi toplama teknikleri olarak gözlem, anket, sosyal survey, istatistiki analiz ve literatür çalışmaları kullanılmaktadır Bu tekniklerin birbirlerine göre farklı yönleri vardır. Etüt-envanter ve sorun analizi çalışmaları esnasında, birden fazla bilgi toplama yöntemini aynı anda kullanmak mümkündür. Örneğin; anket tekniği ile bilgiler toplanırken, gözlem çalışmalarıyla, anket çalışmalarından elde edilen bilgilerin doğrulanması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Etüt-envanter çalışmalarında; analiz edilen "alan" ya da "yerleşim birimi" nin; tanımlanmasına (mevkii, topografya, iklim, jeolojik yapı ve toprak durumu, su kaynakları, vejetasyon, vb. gibi), kültürel ve sosyoekonomik şartların belirlenmesine (yerleşim tarihi, nüfus, hane halkı büyüklüğü, etnik kompozisyon, din ve inanç sistemi, eğitim, beslenme ve sağlık, geçim kaynakları, köy yönetim şekli, haberleşme, altyapı, pazarlama, gelir-gider durumu, vb. gibi) ve arazi kullanım şekline (arazi mülkiyeti, tarım, mera, orman gibi üretim alanlarına dağılımı, kırsal uğraşı düzenleri, yetiştirilen tarımsal ürünler, hayvancılık, ağaç ve orman ürünleri kullanımı, vb. gibi) ilişkin bilgiler toplanmaktadır. Bu etüt-envanter bilgileri; sorun analizi ve sorunlara müdahale yönteminin belirlenmesinde yol gösterici olmaktadır. Sorun analizi çalışmasıyla, kırsal yörede var olan sorunlar teşhis edilmekte ve hedef kitleye göre önceliklendirilmektedir. Bu önceliklere göre, kısal yapıya müdahale şekli ortaya konmaktadır. Müdahale şekli; kırsal kalkınma uygulamalarında planlanacak ve projelendirilecek çalışma konularıdır. Bu noktada kırsal yapıdaki yerleşim birimlerine hangi önceliklerle müdahale edileceği cevaplandırılması gereken bir soru olarak karşımıza çıkmaktadır. Başka bir deyimle kırsal kalkınma çalışmalarının köy, ilçe ve il olarak sıraya konulması gerekmektedir.

Kırsal kalkınma çalışmalarında ölçütler ve göstergeler sosyal, ekonomik, siyasal ve çevresel ölçütler ve göstergeler olarak dört başlıkta toplanmıştır.

Sosyal ölçütler ve göstergeleri; kırsal toplumların ve bu toplumların içinde yaşadıkları yerleşim birimlerinin (mahalle, mezra, köy, kasaba, vb. gibi) sosyal yapısının ve bu yapı içerisinde meydana gelen değişikliklerin ölçülmesinde kullanılmaktadır.

Ekonomik ölçütler ve göstergeleri; kırsal yörede bulunan yerleşim birimlerinin gerek hane halkı, gerekse yerleşim birimi düzeyinde ekonomik durumlarını ortaya koymak ve bu alanda meydana gelen değişiklikleri ölçmek için kullanılırlar.

Siyasal ölçütler ve göstergeleri; bunlar kurumsal devlet ve toplumsal yapı ile ilgili göstergelerdir. Kalkınmanın gelişimi ve kalkınma düzeyinin belirlenmesinde çeşitli siyasal göstergelerin yansıttığı ölçütlerden yararlanmaktadır. Ülke kalkınması kavramının ekonomik, sosyal ve insan kalkınması olmak üzere üç elemanı bulunmaktadır. İşte burada belirtilen insan kalkınması kavramı siyasal göstergeler ve bu göstergelerin yansıttığı ölçütlerle ortaya konulabilmektedir.

Çevresel ölçütler ve göstergeleri; çevresel durumunu tespit etmek ve kırsal alanlar içinde meydana gelen çevresel değişimleri ölçmek amacıyla kullanılan göstergelerdir. Yanlış arazi ve bilinçsiz kaynak kullanımı olumsuz çevre sorunlarına neden olabilmektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarında bu sorunları ortadan kaldırarak uygulamalar yapmak gerekmektedir.

Bu çalışma ile kırsal kalkınma çalışmalarında geçmişte 4 sosyal ölçüt ve 38 gösterge, 7 ekonomik ölçüt ve 32 gösterge, 4 siyasal ölçüt ve 16 gösterge ile 4 çevresel ölçüt ve 15 göstergenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Günümüz kırsal kalkınma çalışmaları için yeni olarak 8 sosyal ölçüt ve 36 adet gösterge, 6 ekonomik ölçüt ve 35 adet gösterge, 6 siyasal ölçüt ve 21 gösterge, 6 çevresel ölçüt ve 28 gösterge belirlenmiştir. Yeni alınacak kırsal kalkınma plan ve projelerin hazırlanmasında yeni belirlenen ölçüt ve göstergeler dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

Akyol, A. (2004). *Türkiye'de Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi İlkeleri, Göstergeleri ve Uygulamalar.* (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Akyol, A. (2010). *Sürdürülebilir Orman Yönetimi Ölçüt ve Göstergelerinin Türkiye Modeli.* (Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Akyol, A., & Tolunay, A. (2006). Türkiye'de sürdürülebilir orman kaynakları yönetimi ilkeleri, göstergeleri ve uygulamaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 10*(2), 221–234.

Akyol, A., & Tolunay, A. (2012). Yenişarbademli (Isparta) İlçesinin Ekoturizm Potansiyeli ve Gelişiminin Sürdürülebilirliği Üzerine Değerlendirmeler. *2. Kırsal Turizm Kongresi*. 20-22 Eylül, Aksaray, 1-5.

Anıl, Y. (1973). *Yukarı Çulhalı Orman Köyü'nün Sosyoekonomik Dokusu*. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Anonim (2022a). Keçiborlu İlçesi haritası. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ke%C3%A7iborlu#/media/Dosya:Isparta_(tr).svg (Son erişim tarihi: 17 Kasım 2022)

Anonim (2022b). Keçiborlu İlçesi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ke%C3%A7iborlu (Son erişim tarihi: 17 Kasım 2022)

Anonim (2022c). Kaplanlı Köyü. Kaynak: https://tr.wikipedia.org/wiki/Kaplanl%C4%B1,_Ke%C3%A7iborlu (Son erişim tarihi: 17 Kasım 2022)

Anonim (2023a). Isparta İli Haritası. https://s.milimaj.com/others/image/harita/isparta-ili-haritasi.png (Son erişim tarihi: 10 Ocak 2023)

Anonim (2023b). Isparta İli Nüfusu ve Yüzölçümü. https://www.nufusu.com/il/isparta-nufusu (Son erişim tarihi: 12 Ocak 2023)

Anonim (2023c). Isparta İli. http://www.isparta.gov.tr/isparta (Son erişim tarihi: 15 Ocak 2023)

Anonim (2023d). Kaplanlı Köyü Kaynak: https://de-de.facebook.com/kaplanlikoy/posts/d41d8cd9/241912607110632/ (Son erişim tarihi: 15 Ocak 2023)

Apichatvullop, Y. (1992). Rapid Rural Appraisal for Community Forestry. Lecture for Regional Training Course in Community Forestry Development Techniques (Jan. 20-Feb. 28, RFD), Bangkok, Thailand.

Arı, O. (1971). *Türkiye'de Anket Metoduna Dayanan Sosyolojik Araştırmalar ve Uygulama Açısından Teori ve Kavramlar*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Beebe, J. (1987). Rapid Appraisal: The Evaluation of the Concepts and The Defnition of Issues. In *Proceedings of the 1985 International Conference on Rapid Rural Appraisal.* (pp. 47-68)

Carazo, V. R. (1997). Tarapoto Önerisinin Tanımı ve Analizi: Amazon Ormanlarının Sürdürülebilirliği İçin Kriter ve Göstergeler. *XI. Dünya Ormancılık Kongresi*. 13-22 Ekim, Antalya, 71-82.

D'arcy, D. C. (1992). Report on a Consultancy in Monitoring and Evaluation. GCP/TUR/045/SWE Development of Appropriate Methods for Community Forestry in Turkey, Working Paper: 1, Ankara.

Dölarslan, E. S. (2003). *Avrupa Birliği'nde İzlenen Ormancılık Stratejisi ve Türkiye için Öneriler.* (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Duruöz, E. (1976). *Orman Köylüsünün Ormancılık Kesiminde ve Orman Bölge Müdürlüklerindeki Kentlerde İşlendirme Olanakları*. Ormancılık Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Durusoy İ. (2002). *Sertifikalandırma ve Türkiye Ormancılığında Gerekliliği, Olabilirliği, Uygulanması Sürecinde Karşılaşılması Muhtemel Darboğazların ve Fırsatların İrdelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Durusoy, İ. (2009). *Türkiye Ormancılığında Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi Ölçüt ve Göstergelerinin Ülke Ölçeğinde Belirlenmesi*. (Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Eler, Ü. (2001). *Orman Amenajmanı Ders Kitabı*. Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları, Isparta.

El-Lakany, M. H. (1997). Yakın Doğuda Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriterleri ve Göstergeleri. *XI. Dünya Ormancılık Kongresi.* 13-22 Ekim, Antalya, 103-103.

Ergil, G. (1971). *Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması (Rapor II)*. DPT Yayınları, İstanbul.

Fırat, F. (1971). *Ormancılık İşletme İktisadı*. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları.

Garba, M. L. (1997). Sürdürülebilir Orman Yönetimi İçin Kriterler ve Göstergeler Konusunda Afrika Kereste Örgütünün (ATO) Girişimleri. *XI. Dünya Ormancılık Kongresi*. 13-22 Ekim, Antalya, 123-123.

Geray, U. (1991). *Ekonomi*. İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları.

Geray, U. (1993). *Konya'daki Proje Köylerinin (Bağrıkurt, Beykavağı, Küçükmuhsine) Sosyoekonomik Koşulları*, İstanbul.

Geray, U. (1999). Ormancılıkta Sertifikasyon Olabilirlik Raporu. Basılmamış.

Geray, U. (2001). *Yönetim-Orman Kaynakları Yönetimi.* Teknik Bülten, Ankara.

Geray, U., & Acun, E. (1980). *Orman Köylülerinin Kentlileşmesi ve Orman Köy İlişkileri (Safranbolu Örneği).* İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları.

Görücü, Ö. (2002). *Sürdürülebilir Ormancılık İspanya'daki Uygulamalar ve Türkiye ile Karşılaştırılması*. KSÜ Yayınları, Kahramanmaraş.

Gürler, B. (2002). *Avrupa Birliği Üyesi Ülkelerde Ormancılık Çalışmalarının İncelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Korkmaz, M., & Tolunay, A. (2002). Ecotourism as a Tool of Rural Development, *First Tourism Congres of Mediterranean Countries*. April 17-26, Antalya.

Leal, L. C. (1997). Pan-Avrupa Süreci. *XI. Dünya Ormancılık Kongresi*. 13-22 Ekim, Antalya, 53-53.

Miraboğlu, M. (1983). *Ormancılık İşletme İktisadı*. İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Noranha, R., & Spears, J. S. (1985). Sociological Variables in Forestry Projects Design. In *Putting People First: Sociological Variables in Rural Development,* (pp. 227-266)

Oakley, P., & Garforth, C. (1985). Guide to Extension Training, FAO Training Series, No: 11, FAO, Rome, Italy.

OGM (2006). Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeler 2006 Yılı Raporu. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.

OGM (2009). Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriter ve Göstergeleri 2008 Yılı Raporu. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.

Ohe, V. D. W. (1991). Socioeconomic Surveys as an Essential Source of Basic Information for Deciding on Social Forestry Activities in Forest Villages. *Lecture for Rural Development and Community Forestry in Turkey, Seminar Turkish-German Forestry Project*. 11-12 March, Ankara, Turkey.

Porsuk, T. (2000). *Sürdürülebilir Ormancılık İçin Kriterler, Göstergeler ve Türkiye'deki Durum.* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Porsuk, T. (2009). *Orman Kaynaklarının Turizm Amaçlı Tahsisine İlişkin Sorunlar ve Çözümleri.* (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)

Saltık, A. (1992). Sosyal Ormancılık Bağlantılı Kırsal Kalkınma Çalışmaları. *GCP/TUR/045/SWE Türkiye'de Uygun Toplum Ormancılığı Modellerinin Geliştirilmesi Projesi Semineri*. 20-24 Temmuz 1992, Vezirköprü, Amasya.

Savaş, F. V. (1979). *Kalkınma Ekonomisi (İkinci Baskı)*. İ. İ. T. İ. A. Nihad Sayar Yardım Vakfı Yayınları.

Şener, F. N. (2009). *Türkiye'de Sürdürülebilir Ormancılık Uygulamalarının Sertifikasyon ve Akreditasyonunda Sivil ve İdari Yapılanma [Andırın Devlet Orman İşletme Müdürlüğü ve Göksun Devlet Orman İşletme Müdürlüğü Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Taal, B. M. (1997). Kurak Afrika Bölgesinde, Sürdürülebilir Orman Yönetimi Kriterleri ve Göstergeleri. *XI. Dünya Ormancılık Kongresi*. 13-22 Ekim, Antalya, 105-105.

Tolunay, A. (1998). *Sosyal Ormancılık ve Türkiye Açısından Önemi*. (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Tolunay, A. (2002). Kırsal Kalkınma Çalışmalarında Ölçütler ve Göstergeler. *Türkiye Dağları I. Ulusal Sempozyumu Ilgaz Dağı*. 25-27 Haziran, Kastamonu, 167-172.

Tolunay, A. Korkmaz, M., & Alkan, H. (2002). ORKÖY Kalkınma Projelerinin Hazırlanmasında Kullanılabilecek Proje Değerlendirme Kriterleri, Kırsal Çevre Yıllığı, Ankara.

Tolunay, A., & Akyol, A. (2006). Kalkınma ve kırsal kalkınma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 2*(2), 116-127.

Tolunay, A., & Alkan, H. (2006). Kırsal Kalkınmada Yayım ve Tanıtım. *Ormancılıkta Sosyoekonomik Sorunlar Kongresi*. 26-28 Mayıs, Ilgaz/Çankırı, 72-79.

Türker, M. F. (2003). Sürdürülebilir Orman Kaynakları Yönetimi ile Orman Sınırları Dışına Arazi Çıkarma Uygulamaları Arasındaki Etkileşim: Mevcut Durum, Yaşanan Darboğazlar ve Çözüm Önerileri. Orman Kanununun 2/B Maddesinin Uygulanması ve Değerlendirilmesindeki Sorunlar Paneli, Ankara.

Wijewardana, D., Caswell, S., & Lerche, C. P. (1997). Sürdürülebilir Orman Yönetimi İçin Kriter ve Göstergeler. *XI. Dünya Ormancılık Kongresi* 13-22 Ekim, Antalya, 3-17.

Zapata, J. B. (1997). Sürdürülebilir Kalkınmada Orta Amerika Süreci. *XI. Dünya Ormancılık Kongresi*. 13-22 Ekim, Antalya, 93-93.

EKLER

EK A. Vak'a Çalışması: Isparta İli Keçiborlu İlçesi Kaplanlı Köyü

EK B. Fotoğraflar

EK A. Vak'a Çalışması: Isparta İli Keçiborlu İlçesi Kaplanlı Köyü

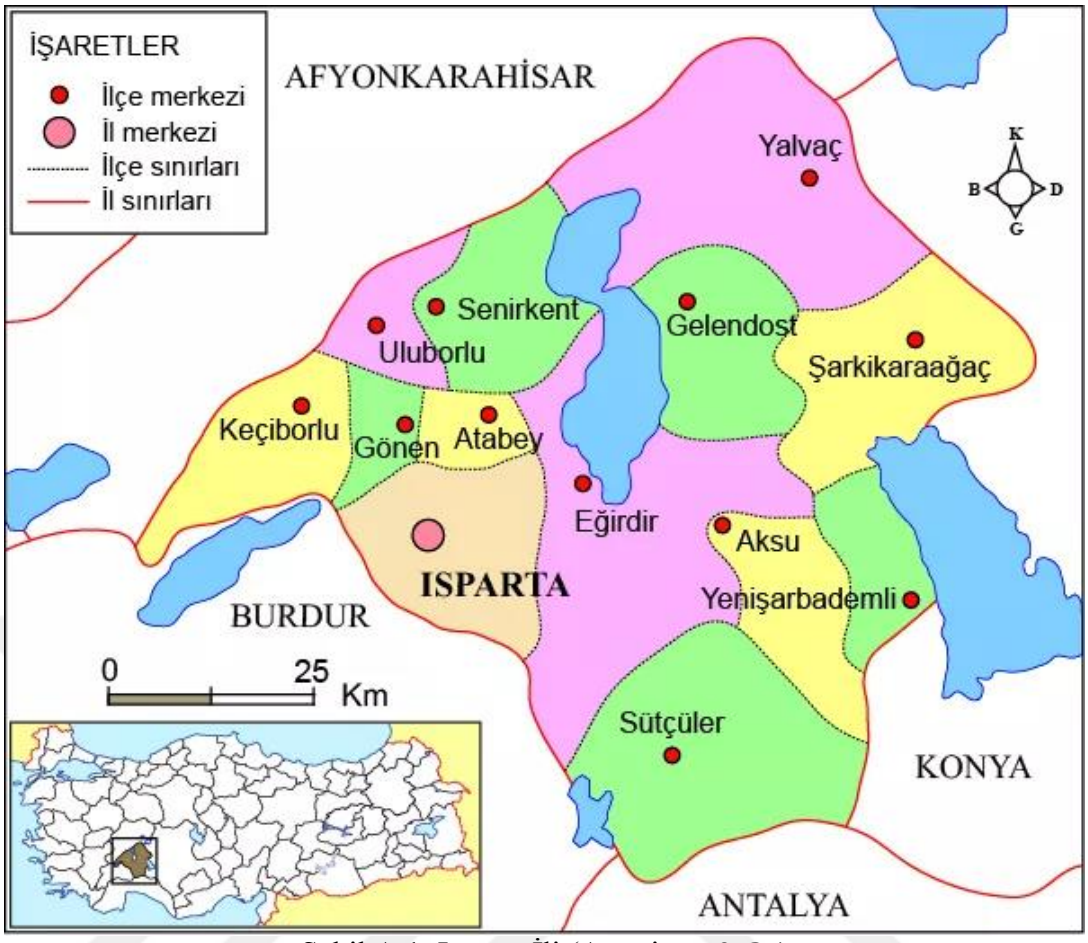
1. Giriş

Kaplanlı Köyü; Isparta İli Keçiborlu İlçesine bağlı orman içi bir köydür. Köy, eski bir yerleşime sahiptir. Türkiye'de bulunan diğer kırsal yerleşimlerde olduğu gibi bu doğal kaynakların kullanımında çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Yanlış arazi kullanımının çevresel denge üzerine yaptığı olumsuz etkiler, insanlara fakirlik ve yoksulluk getirmektedir. Kırsal kalkınma çalışmalarında kullanılan ölçüt ve göstergelerin güncel durumunu belirlemek için bu vak'a çalışması ele alınmıştır.

1.1. Isparta İli

Coğrafi Konum

Isparta İli, Akdeniz Bölgesi'nin batı bölümünde ve iç kesiminde yer alır. "Göller Bölgesi"nin merkezi konumundadır. İl, 30°20've 31°33' doğu boylamları ile, 37°18' ve 38°30' kuzey enlemleri arasındadır. Isparta doğudan Konya'nın Beyşehir, Doğanhisar ve Akşehir ilçeleri; kuzeyden Afyon'un Çay, Şuhut, Dinar ve Dazkırı ilçeleri; batıdan Burdur'un Merkez, Ağlasun ve Bucak ilçeleri; güneyden ise Antalya'nın Serik ve Manavgat ilçeleri ile komşudur. İlde Merkez ilçe ile birlikte, Aksu, Atabey, Eğirdir, Gelendost, Gönen, Keçiborlu, Senirkent, Sütçüler, Şarkikaraağaç, Uluborlu, Yalvaç ve Yenişarbademli olmak üzere 13 ilçe vardır. Merkez ilçeden sonra gelen en büyük ilçe merkezi Yalvaç'tır. En az nüfuslu ilçe ise Yenişarbademli'dir. İlin yüksek ve engebeli olan toprakları, kuzeydoğudan ve doğudan Sultan Dağları, Beyşehir Gölü, Göl Dağları'nın güney uzantıları, güneyden Antalya Havzası'nın yüksek kesimleri, batıdan ve güneybatıdan Karakuş Dağları, Söğüt Dağları, Burdur Gölü ile Ağlasun ve Bucak yaylaları gibi doğal sınırlarla kuşatılmıştır. Isparta ili toprakları genelde engebeli bir yapıya sahiptir. Yöredeki, yüksekliği 3000 metreyi bulan dağların yanında, ova ve vadi özelliğindeki düzlükler, değişik büyüklükteki tabii göller İlin doğa yapısını belirlemektedir. İlin rakımı 1050 m civarındadır. Şekil A.1'de Isparta İlinin konumu verilmiştir (Anonim, 2023a).

Şekil A.1. Isparta İli (Anonim, 2023a)

Jeomorfolojik Özellikleri

Isparta ili arazisi, 3.zaman kıvrılmaları ve tektonik hareketleri sonucunda bugünkü şeklini almıştır. İl arazilerini başlıca üç jeomorfolojik ana birime ayırmak mümkündür. Bu ana birimlerden biri; Isparta ilinin çevresini doğal bir sınır gibi çevreleyen dağlık alanlar, bir diğeri yörede yer alan ovalar ve son olarak da ovalarla dağlar arasında kalan az eğimli, dalgalı arazilerden oluşan plato sahalarıdır. İl arazilerinin %68.4'ü dağlar, %16.8'i ovalar ve %14.8'i platolardan meydana gelmektedir.

Dağlar

Isparta ve yöresinde yaklaşık 3000 m.'yi bulan, oldukça yüksek dağlar bulunmaktadır. Bunlar genel olarak Batı Toroslar'ın uzantılarıdır. Antalya Körfezi'nin batısından ve doğusundan kuzeye doğru sokulan bu sıradağlar, Isparta ilinin kuzeyinde daralarak, çalışma alanının kuzeybatısında Karakuş dağları ve kuzeydoğusunda ise Sultan

Dağları ismini almaktadır. İli, Afyonkarahisar il sınırından ayıran Karakuş Dağları'nın güneye bakan yamaçları, Senirkent Ovası'nı kuzeyden kuşatmış, dalgalı düzlük ve tepeliklerden oluşmuştur. Güneybatıdan kuzeydoğuya doğru uzanan Karakuş Dağları'nın üzerindeki tepelerden bazıları; Tekke Tepe (1788 m.), Karlıkkayası Tepesi (1708 m.), Toklu Tepe (1918 m.), Uyumaz Tepe (1846 m.), Babageçiti Tepe ve Sağdöven Tepe'leridir (2082 m).

Isparta ilinin kuzeydoğusunda, Konya iliyle doğal sınır oluşturan Sultan Dağları, Karakuş Dağlarına göre, biraz daha yüksek bir dağ kütlesidir. Sultan Dağları'nın önemli yükseltilerini oluşturan tepelerden bazıları ise; Gelincikana Tepe (2610 m.), Başyurt Tepe (2424 m.), Kömürcü Tepe (2169 m.) ve Ağlayan Tepeleri'dir (2224 m.). İldeki önemli yükseltilerinden biri de Barla Dağı olup. Senirkent Ovası ile Atabey Ovası arasında, batı-doğu yönünde 40 km.uzunluğa sahiptir.

Isparta'daki diğer önemli bir yükseklik olan Davraz Dağı, batıda Isparta Ovası'na, doğuda Kovada depresyonuna doğru kademeli bir şekilde alçalmaktadır. Davraz Dağı'nın en yüksek noktası, 2.635 m. ile Ulparçukuru Tepe'dir. Eğirdir Gölü'nden Dereboğazı deresine kadar uzanan Davraz Dağı üzerinde bulunan tepelerden bazıları; Kara Tepe (2396 m.), Çıkrıklı Tepe (2013 m.), Kocakır Tepe (1675 m.) ve Garkın Tepeleri'dir (1736 m.). Davraz Dağı'nın batısında, dağı Dereboğazı Deresi ile ayrılan başka bir dağ kütlesi de Isparta Ovası'nın batı ve güneybatısında yer alan Akdağ'dır. Doğu-batı uzanışlı Akdağ'ın en yüksek zirvesi 2271 m.'dir.

Yöredeki başka bir dağ kütlesi de Eğirdir Gölü-Kovada depresyonu ile Beyşehir Gölü arasında yer alan, Anamas (Dedegöl) Dağları'dır. Anamas Dağları, kuzey-kuzeybatı ve güney-güneydoğu doğrultuda uzanmaktadır. Dağın en yüksek yeri, 2992 m. yükseklikteki Dedegöl Dağı'dır. Dedegöl zirvesi hem Anamas Dağları'nın hem de Batı Torosların en yüksek noktasıdır.

Öteyandan yine ilde Sütçüler ilçe merkezinin doğusunda Kuyucak Dağları, Gelendost Ovası'nın kuzeyinde, Eğirdir Gölü'nün doğusunda Kirişli Dağı, Eğirdir Gölü'nün güneydoğusunda Dulup Dağı, Beyşehir Gölü'nün kuzeyinde Sürütme ve Kızıldağ'lar bulunmaktadır.

Ovalar

Isparta Ovası, esas olarak Isparta Ovası ile daha kuzeyde yer alan Atabey (Kuleönü-Bozanönü) Ovası'nı kapsamaktadır. Isparta Ovası, ortalama 1000 m. yüksekliğe sahiptir. Atabey (Kuleönü-Bozanönü) Ovası, batı ve doğu doğrultusunda Gönen ile Büyükgökçeli arasında elips biçimli bir ovadır. Ortalama yüksekliği 950 m.'dir. Atabey Ovası'nın, özellikle kuzey (Barla dağı) ve güneyi (Davraz dağı) oldukça yüksek dağlarla çevrilmiş olduğu için bir kapalı havza karakterindedir.

Keçiborlu Ovası, Doğudan Söğüt Dağları, batıdan Kayı Dağı, kuzeyden Barla Dağı'nın güneybatı uzantıları ve güneyden de Burdur Gölü ile çevrili olan ova, Senir ve Keçiborlu ilçe merkezi arasında yer yer tepeliklerden oluşmaktadır.

Senirkent Ovası, Barla ve Kapı Dağı'nın kuzeyi ile Karakuş Dağları'nın güneyinde, Uluborlu ve Senirkent ilçeleri arazilerini içine almıştır. Ortalama 950 m. yüksekliğe sahip olan Senirkent Ovası'nda yer alan tek akarsu Pupa Çayı'dır.

Eğirdir Gölü'nün doğusunda, yer alan Gelendost Ovası, kuzeybatıda Kirişli Dağı, güneyde ise, Anamas Dağları ile çevrilmiş olup, ortalama 930 m. yüksekliğe sahiptir. Şarkikaraağaç Ovası, Beyşehir Gölü'nün kuzeyinde yer almakta olup kuzey ve kuzeybatısında Sultan Dağları, batısında Anamas Dağları, güneyinde ise Kızıldağ ve Karadağ bulunmaktadır. Ayrıca ilde Beyşehir Gölü'nün batısında Yenişarbademli Ovası, Keçiborlu Ovası'nın kuzeybatısında Aydoğmuş ve Kozluca yerleşmelerini üzerinde bulunduran Aydoğmuş Ovası, Aksu ilçe merkezinin batısında Yılanlı ve Çayköy ovaları gibi birçok irili ufaklı ova da bulunmaktadır.

Platolar

Isparta'da, alüvyal ovalar ile yüksek dağlar arasında akarsular tarafından yarılmış az eğimli, dalgalı düzlüklerin bulunduğu platolar yer almaktadır. En geniş plato alanı, Kumdanlı Ovası ile Gelendost Ovası'nın kuzey ve kuzeydoğusu ile Sultan Dağları arasında kalan kesimdir. Yukarıda adı geçen ovalar ve dağlar arasında az eğimli ve dalgalı yüzeylerden oluşan bir düzlükler yer alır. Bir diğer plato alanı, Eğirdir-Kovada çöküntüsünün doğusunda, kuzeyde Yılanlı dere vadisinin güneyinden başlamak üzere

Sütçülerin güney ve doğusuna, Kuyucak Dağları'nın batı yamaçlarına kadar uzanan sahadır. Bu saha, Kemer Dere, Gökpınar Dere gibi vadiler tarafından parçalanmıştır. Bu plato sahasının kuzeyinde, Eğirdir Gölü'nün güneydoğusu ile Anamas Dağları arasında Sarıidris dere tarafından parçalanmış bir plato vardır. İlin batısında, Keçiborlu Ovası ile Söğüt Dağları arasında kalan saha diğer bir plato alanıdır.

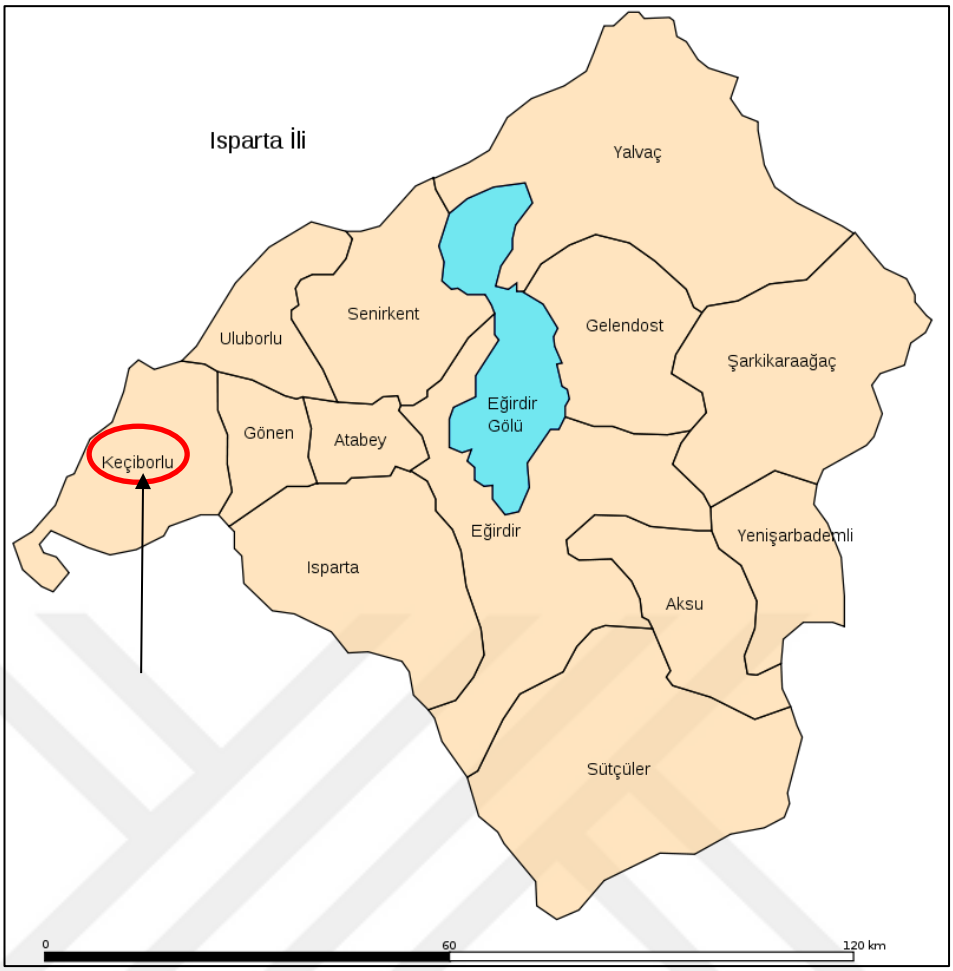
İklim Özellikleri

Isparta, Akdeniz iklimi ile Orta Anadolu'da yaşanan karasal iklim arasında geçiş bölgesinde yer almaktadır. Akdeniz kıyılarında görülen sıcaklık ve yağış özellikleri ile karasal iklimin düşük sıcaklık ve düşük yağış özellikleri tam olarak gözlenmez. İlin güneyinde (Sütçüler) Akdeniz, kuzeyinde (Şarkikaraağaç, Yalvaç) ise karasal iklimin özellikleri gözlenir. Meteorolojik yöntemlerle yapılan araştırmalarda Isparta'nın iklim yapısı, soğuk-yarı kara iklim tipi olarak belirlenmiştir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ilin kuzey bölümlerine göre ılık ve yağışlı geçer. Kuzeydoğuya gidildikçe karasal iklim özelliklerini gösterir; kışlar daha soğuk geçer. Kuzey bölgeler daha az yağış almaktadır.

İl merkezinin uzun yıllar sıcaklık ortalaması 12 °C'dir. Yılın en soğuk ayları ocak, şubat ayları olup. günlük ortalama sıcaklıkları 1.7–2.7 °C arasındadır. En sıcak aylar olan temmuz-ağustos aylarında günlük ortalama sıcaklıkları ise 22.9–23.2 °C arasındadır.

1.2. Keçiborlu İlçesi

Keçiborlu ilçesinin yüzölçümü 562 km²'dir. Fiziki coğrafyası genellikle arızalı olup Batı Toros Dağlarının kuzey uzantıları ilçeye uzanmaktadırlar. İlçe merkezinin rakımı 1010 metredir. İlçenin en yüksek noktası 1890 metre yükseklikle ile Akdağ'dır. Diğer önemli yüksek noktalar arasında Göktepe, Gözlek Tepe, Kemer Tepe sayılabilir. İlçenin çevrelerinde Kılıç, Senir, Baladız (Gümüşgün) ovaları bulunmaktadır. Keçiborlu İlçesi'nin Isparta İli içindeki konumu Şekil A.2'de verilmiştir (Anonim, 2022a).

Şekil A.2. Keçiborlu İlçesi

İlçenin doğusunda Gönen ilçesi, güneyinde Burdur ili merkezi ilçesi, kuzeyinde Uluborlu, batısı Afyonkarahisar iline bağlı Dinar ve Dazkırı ilçeleri bulunur.

İlçede önemli bir akarsu bulunmamaktadır. Yörede bulunan akarsular küçük dereler olup kış yağışları ile ortaya çıkıp yaz sıcakları ile kurumaktadırlar. Burdur Gölü'nün 22 km bir sahil şeridi Keçiborlu ilçesinin güneyinde ve ilçe sınırları içindedir. Bu göl, suyunda erimiş maden tuzlarının bulunması nedeniyle acı su golüdür. İlçenin kuzeydoğusunda tarımsal sulama amaçlı bir gölet kurulup 1989 yılından beri kullanılmaktadır.

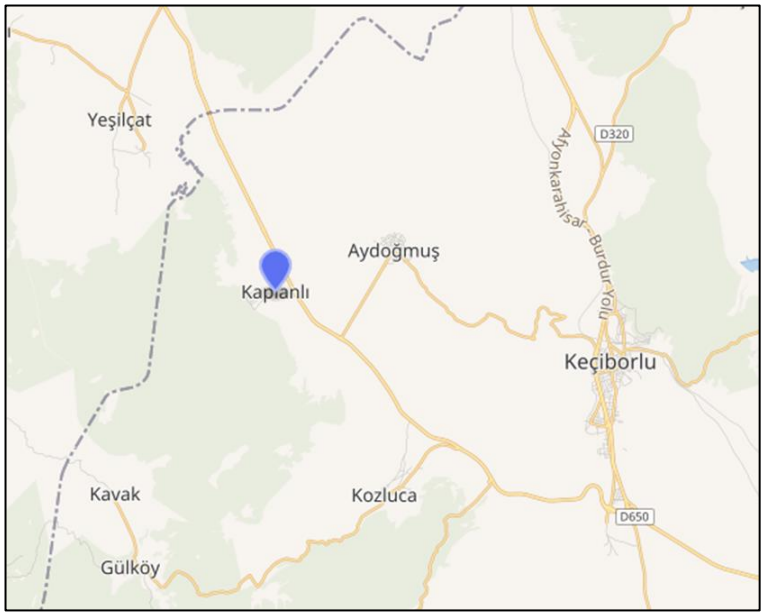
Keçiborlu ilçesinin Akdeniz Bölgesi'nde olduğu kabul edilmekle beraber, ilçede kışları sert ve soğuk, yazları kurak ve sıcak olan karasal iklim hüküm sürmektedir. Yağışların yıllık ortalaması 615 m² olup genellikle yağışlar kış ve ilkbahar aylarında olmaktadır. Keçiborlu İlçesinin nüfus gelişimi Çizelge A.1'de verilmiştir (Anonim, 2022b).

Çizelge A.1. Keçiborlu ilçesi nüfus gelişimi

Yıl	Şehir	Kır	Toplam	Yıl	Şehir	Kır	Toplam
1950	3911	10 717	14 628	**2009**	7134	8656	15 790
1955	4518	11 703	16 221	**2010**	7049	8118	15 167
1960	4915	12 766	17 681	**2011**	6961	7933	14 894
1965	5430	12 233	17 663	**2012**	6924	7895	14 819
1970	5866	13 670	19 536	**2013**	7082	7474	14 556
1975	7096	13 476	20 572	**2014**	7048	7281	14 329
1980	7705	13 817	21 522	**2015**	6986	7065	14 051
1985	9610	13 891	23 501	**2016**	7281	6926	14 207
1990	8955	10 811	19 766	**2017**	7053	6844	13 897
2000	10 390	12 730	23 120	**2018**	7037	7346	14 383
2007	7283	8848	16 131	**2019**	7069	7083	14 152
2008	7419	8385	15 804	**2020**	6893	6986	13 879

1.3. Kaplanlı Köyü

Kaplanlı, Isparta İlinin Keçiborlu İlçesine bağlı bir köydür. Köyün adı, 1928 yılı kayıtlarında Eber olarak geçmektedir. Isparta il merkezine 45 km, Keçiborlu ilçe merkezine 14 km uzaklıktadır. Kaplanlı Köyü konumu Şekil A.3'de nüfus gelişimi Çizelge A.2'de verilmiştir (Anonim, 2022c).

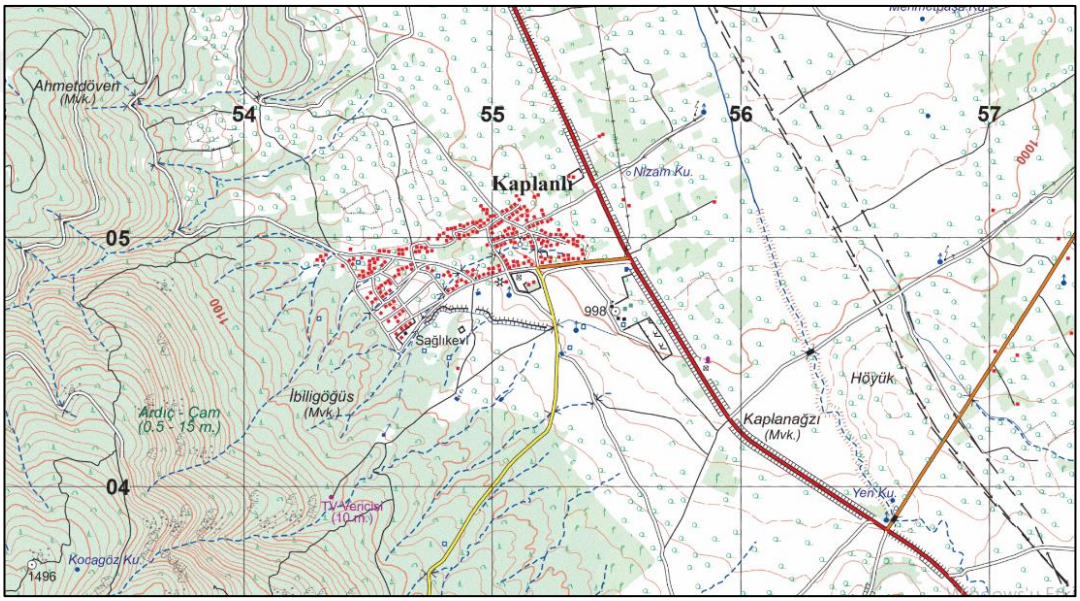

Şekil A.3. Kaplanlı Köyü

Çizelge A.2. Kaplanlı Köyü nüfus verileri

Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus	Yıl	Nüfus
2019	243	**2015**	218	**2011**	229	**2007**	212
2018	276	**2014**	221	**2010**	248	**2000**	447
2017	209	**2013**	231	**2009**	246	**1990**	478
2016	215	**2012**	260	**2008**	208	**1985**	594

Kaplanlı Köyü harita görünümü Şekil A.4'te ve uydu görünümü Şekil A.5'te verilmiştir.

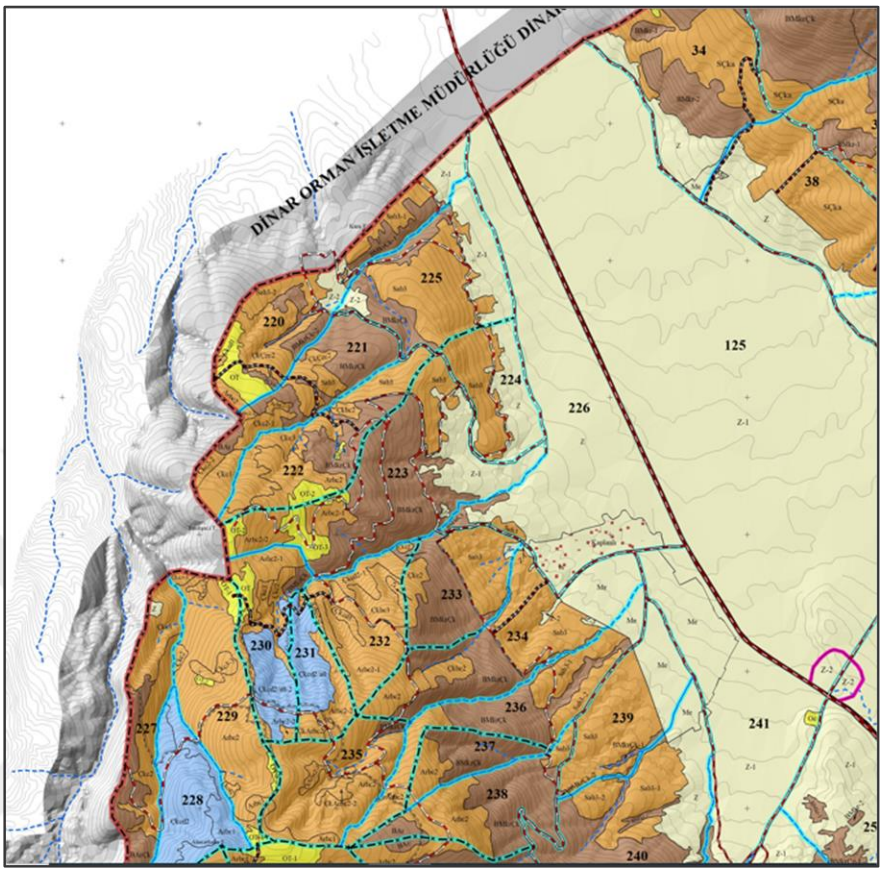

Şekil A.4. Kaplanlı Köyü harita görünümü

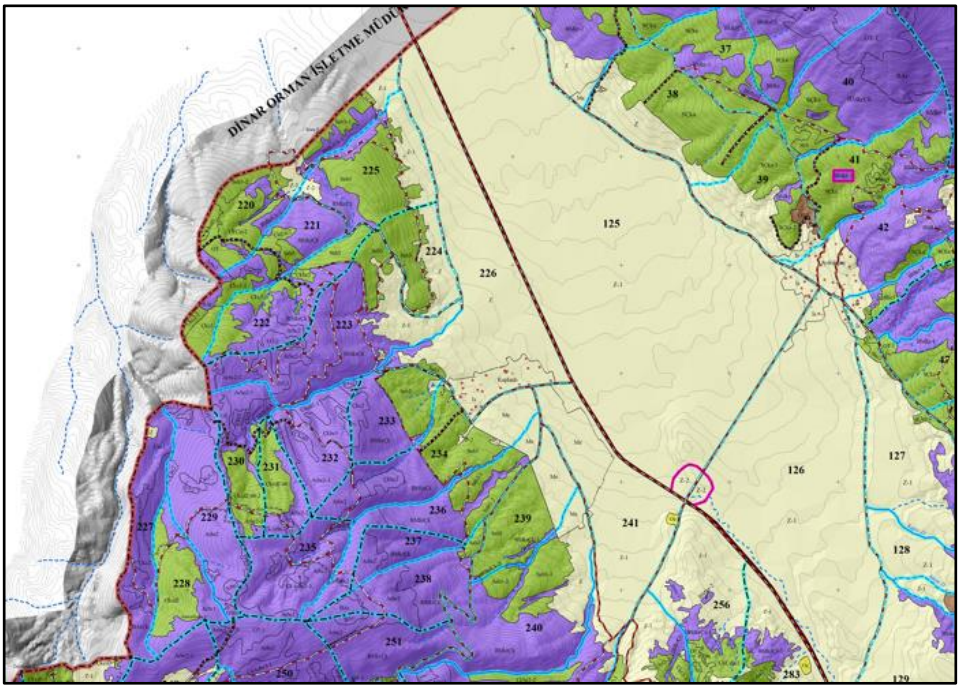

Şekil A.5. Kaplanlı Köyü uydu görünümü

Kaplanlı Köyü orman varlığı bilgileri Şekil A.6 ve Şekil A.7'de verilmiştir (Anonim, 2023d).

Şekil A.6. Kaplanlı Köyü orman amenajman haritası

Şekil A.7. Kaplanlı Köyü orman fonsiyon haritası

Kaplanlı Köyü Söğüt Dağlarının Dinar istikametinde kuzeye doğru olan uzantısı ile Ak Dağ arasında kalan ve ortasından Afyon, Dinar, Isparta, Burdur, Antalya kara yolu üzerinde konumlanmıştır. Köyün en yüksek yeri Ak Dağ olup 1890 m yüksekliktedir. Köyün doğusunda Aydoğmuş köyü, batısında Söğüt Dağları ve uzantısı olan ormanlık alan, kuzeyin de Yeşilçat Köyü, güneyin de ise Kozluca Köyü bulunmaktadır. Köy Dinar'a 15 km, Keçiborlu'ya ise 16 km uzaklıktadır.

Köyde iki katlı köy konağı vardır. Köy yolları asfalt ya da kilit parke taşı kaplıdır. Evlere dağıtılmış içme ve kullanma suyu ve kapalı, sızdırmaz fosseptiğe bağlı kanalizasyon sistemi vardır.

Köydeki ilköğretim öğrencileri taşımalı eğitim kapsamına alınmış olup, ilçe merkezinde öğrenim görmektedir. Köyde sağlık evi mevcut olup ebe yoktur, sağlık hizmetleri Keçiborlu'da bulunan sağlık merkezlerinde verilmektedir. Köylünün asli geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

Köyde Akdeniz İklimi hâkimdir. Bu iklim türünün tipik bitki örtüsü olan maki vejetasyonu yaygın yayılış göstermektedir. Bu vejetasyon içerisinde ağaç türleri olarak kızılçam, karaçam, çınar, meşe, ardıç bulunmaktadır.

Köy sınırları içinde bulunan yaban hayatı habitatlarında tavşan, yaban domuzu, tilki, sincap, çakal, sansar, gelincik ve kirpi yaşam sürdürmektedir. Ayrıca bu habitatlar içinde keklik, yaban ördeği, bıldırcın, üveyik, serçe ve güvercin türleri bulunmaktadır.

EK B. Fotoğraflar

Şekil B.1. Kaplanlı Köyü giriş yolu

Şekil B.2. Kaplanlı Köyü çobanlık yapan kişi

Şekil B.3. Kaplanlı Köyü badem ağaçları

Şekil B.4. Kaplanlı Köyü yerleşim yerleri

Şekil B.5. Kaplanlı Köyü tarım aletleri

Şekil B.6. Kaplanlı Köyü evleri

Şekil B.7. Kaplanlı Köyü sağlık evi

Şekil B.8. Kaplanlı Köyü köyiçi yollar

Şekil B.9. Kaplanlı Köyü tarım aletleri

Şekil B.10. Kaplanlı Köyü düğün salonu

Şekil B.11. Kaplanlı Köyü genel görünüm

Şekil B.12. Kaplanlı Köyü mera alanları

ÖZGEÇMİŞ